

Gïelelutnjeme – Giellalåpptim – Giellalokten

Sámedikki strategijat sámegielaide várás

GÏELELUTNJEME
GIELLALÅPPTIM
GIELLALOKTEN

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka/Karasjok
Telefovdna: +47 78 47 40 00
samedigg@samediggi.no
www.samediggi.no

Sámediggi 2018

Layout og trykk: Bjørkmanns, Alta

Miljøfyrtårn®

*Sámegiella, gollegiella
váibmogiella lieđđugođii
ođđa lávlla váimmus čuodjá
vuoitit áigut giellaroasu
goavvi dálvi vássán lea
beaivváš báitá balvvaid sis
orru geassi boahtimin.*

Elli Kirste Nystad

*Álgoálbmogiin leat vuoigatvuohta ealáskahttit, geavahit ja ovddidit iežaset historjjá, giela,
árbevirolaš gaskkustemiid, filosofijaid, čállinvuogádaga ja girjjálašvuođa, ja daid fievrridit
viidáseappot ođđa sohkaolulvaide, ja sis lea maid vuoigatvuohta mearridit ja áimmahuššat
iežaset báikegottiid, báikkiid ja olbmuid namaid ja namahusaid.*

(Artihkal 13.1 i ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus)

Álggahus	6
Min višuvdna	8
Sámegielaide dilli	9
Dievaslaš giellapolitiikka guovddáš aktevvrat	9
Giellaloktema mihttomearit	10
1 Ággiruššansuorgi: Giellafálaldagat mánáide ja nuoraide	11
1.1 Oahpahusfálaldagat mánáide ja nuoraide	11
Strategiija giela, lohka ja čállima várás – giellaláhtut	11
Rádjastideaddji mánáidgárde- ja skuvlaovttasbargu	12
Sámediggi áigu:	13
1.2 Giellaarenat ja giellalaš doarja lagasbirrasis	13
Giellaleairrat	13
Ođđa giellaarenat	13
Sámediggi háliida:	14
1.3 Sámegeiel mediafálaldagat	14
Digitála vuodđovuogádat	14
Sámi mánáid-tv ja applikašuvnnat	15
Filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide	15
Mánáidfilmmaid dubben	15
Sámediggi háliida:	16
1.4 Sámegeielat girjjálašvuodafálaldagat mánáide ja nuoraide	16
Prográmmat mat movttiidahttet čállit ja lohkat	17
Populearagirjjálašvuoda jorgaleapmi – sihke mánáide ja nuoraide	17
Jietnagirjjit ja e-girjjit	17
Sámediggi háliida:	17
1.5 Kulturfálaldagat mánáide ja nuoraide	17
Sámediggi áigu:	18
1.6 Sámegeiel dearvvašvuodafálaldagat mánáide ja nuoraide	18
Mánáid deaivvadeapmi dearvvašvuodastašuvnnain	18
Nuoraid deaivvadeapmi dearvvašvuodastašuvnnain	19
Sámediggi áigu:	19
2 Ággiruššansuorgi: Oainnusmahttin ja ovttasbargu	20
2.1 Sámegeielaid oainnusmahttin nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat	20
Álgoálbmotgeielaid riikkaidgaskasaš jahki	20
Giellakonferánssa	20
Báikenammasymposia	21
Sámi giellavahku	21
Sámediggi áigu:	21
2.2 Giellalokten servodagas	21
Sámediggi áigu:	22
2.3 Sámegeielaid oainnusmahttin diehtjuohkinávdnasiiguin	22
Sámediggi háliida:	23
2.4 Sámegeielaid oainnusmahttin media- ja girjjálašvuodafálaldagaid bokte	23
Sámediggi áigu:	24

2.5	Galben sámegielaide	24
	Sámediggi háliida:	24
2.6	Sámi báikenamat	24
	Sámediggi áigu:	25
2.7	Terminologijjaovddideapmi	25
	Sámediggi áigu:	25
2.8	Sámegielaht ja IKT geavaheapmi	25
	Sámediggi áigu:	26
2.9	Sámegielaht geavaheami kárten	26
	Sámediggi áigu:	26
2.10	Ovttasbargu priváhta ja almmolaš oassálastiiguin	27
	Sámediggi háliida:	27
2.11	Ovttasbargu sámi giellaguovddážiiguin	28
	Sámediggi áigu:	29
2.12	Ovttasbargu sámi ealáhusaiguin	29
	Šilljui ja Duoddarii – oahppan- ja fuolahusvuđot bálvalusat eanadoalus ja boazodoalus	29
	Sámediggi áigu:	30
2.13	Ovttasbargu Ráđđehusain	30
	Ovddidanprográmmat sámegielaht várás	30
	Sámi giellaguovlu	31
	Giellaresursaguovddážit	31
	Sámi giellaáittardeaddji ja váidindoaibma	33
	Stáhtalaš dulkon- ja jorgalanbálvalusat sámegielaht várás	33
	Sámediggi áigu:	34
3	Áŋgiruššansuorgi: Gealbolokten ja rekrutteren	35
3.1	Gealbolokten gielddalaš ja almmolaš hálddašeamis	35
	Sámediggi háliida:	36
	Gealbolokten dearvvašvuodasuoŋgis	36
	Sámediggi háliida:	37
3.3	Gealbolokten oahpahusas	37
	Mánáidgárdi	37
	Vuodđooahpahus	38
	Sámediggi háliida:	38
3.4	Gealbolokten juridihkkasuoŋgis	39
	Sámediggi áigu:	39
3.5	Máhttu ja dutkan	39
	Sámediggi áigu:	40
3.6	Rekrutteren sámegielohppui – ollislaš oahppofálaldat	40
	Sámediggi áigu:	41
3.7	Sámegielagiid rekrutteren alitohppui iešguđet fágasurŋgiin	41
	Sámediggi áigu:	43

Buot gielain lea sierra mihtilmasvuohta ja árvu, ja buot gielat heivejit seamma bures gulahallangaskaoapmin sidjiide geat daid geavahit. Gaskal beali ja guokte goalmamádas máilmmi álbmogiin leat muhtun muddui guovttegielalaččat, ja ollugat leat mánngga-gielalaččat. Danne lea olbmuid miehtá máilmmi hui dábálaš leat guovttegielalaš. Seamma láhkai go biologalaš šláddjiivuohta ge, de lea gielalaš ja kultuvrralaš šláddjiivuohta iešalddis buorre.

Sámediggi ofelastá sámegielaid geavaheapmai ja ovddideapmai. Sámedikkis lea earenoamáš ovddasvástádus ovddidit sámegiela ja dásseárvvu sámegielaid gaska.

Giella lea olbmo vuodđogálga. Giella ovdána dan rájes go mii riegiidit ja čuovvu min miehtá eallima. Giella bokte mii gulahallat earáiguin, olggosbuktit dovdduid, jurdagiid ja nieguidd, vuolggaht ovttasdoaimama ja áddet dan máilmmi mii birastahtá min. Gielas lea mearkkašupmi min identitehtaovdaneapmái ja identitehtadovdui, ja muitala geat mii leat olmmožin. Gielas lea maid mearkkašupmi min motorihkalaš, sosiála ja dovduide guoski ovdaneapmái. Nuppe láhkai daddjojuvvo lea giella mearrideaddjin midjiide olbmuid. Mii sáhttit oahppat ovttá dahje mánnga giella eallinagisteamet. Midjiide buohkaide lea dat oktasaš ahte buorre giellaoahpahusas lea mearkkašupmi olles eallinahkái.

Sámegielain lea stuorra mearkkašupmi ovttaskas giellageavaheaddjái, sámi álbmogii ja sámi servodaga ovddideapmái. Sámegielain ii leat dušše sáhka gulahallamis, muhto dain lea lagas čatnaseapmi sámi identitehtii, kulturábái ja gullevašvuhtii. Sámegielat govvidit min oktavuodá, min árbbi ja čanasteami min máttuide. Giella duddjo gullevašvuodá, beroškeahhtá das guđe sámegiela mii máhttit dahje man ollu dahje unnán mii giella máhttit.

Danne lea sámi giellapolitihkas sáhka sihke das ahte váidit ruovttoluotta massojuvvon

giella ja das ahte ovddidit sámegielaid dain guovlluin gos sámegiella geavahuvvo beaivválaččat. Vaikke vel gielladiliit leat iešguđetláganat, de giella čatná min oktii dan oktasaš sávaldaga bokte ahte mii háliidit gáhttet, ovddidit ja nannet sámegiela. Sámi giellapolitihkas lea maid sáhka rámmaeavtuin, láhkaregulereamiin ja giellageavaheddjiid árgabeaivvis. Sámegiella guoská buot servodatsurggiide, ja dat ferte buori giellapolitihkas oidnot. Sámediggi háliida ahte sámegielat galget gullot, geavahuvvot ja oidnot servodagas, ja Sámedikki giellastrategiija – Giellalokten čalmmustahtá oainnusmahttima, ovddideami, rekrutterema ja gealboloktema buot dásiin. Erenoamážit árgiruššat giellafálaldagaiguin mánáide ja nuoraide. Giellalokten čalmmustahtá maiddá ovtasbarggu ja ovtastahttima daid ásaheamis, orgánaide ja organisašuvnnaid gaskka mat barget sámegielaiguin.

Dán dokumeanttas deattuhuvvojit servodaga dárbbut. Giellalávdegoddi lea dokumeantastis NAČ 2016:18 Váibmogiella, čilgen sámegielaid dili ja čujuhan mánnga hástalusagiellaid ektui. Raportta loahppaalkámuš lea ahte sámegielaiguin ferte árgiruššat servodaga iešguđet dásiin, ja erenoamážit deattuhuvvojit mánáid ja nuoraid giellavuogatuodát. Dán dokumeanttas lea giellalávdegotti raporta vuodđun, ja danne ii válddat gielladili ii ge dálá hástalusaid.

Min vásáhusat giellabarggus lea ahte giella beroštahtá buohkaid ja guoská buohkaide. NAČ 2016:18 Váibmogiella lei viiddes gulaskuddamis, ja raportii bohte badjel 100 gulaskuddancealkámuša. Sámedikki mielas lea deatalaš oazžut sámi servodaga mielde bargui sámegielaiguin, ja iešguđet sámi birrasiid berošteaddjit leat buktán midjiide rávvagiid ja evttohusaid dán dokumentii rabas árvalusčoahkkimiin 2018 čavčča. Lea maiddá leamaš vejolaš sáddet čálalaš árvalusaid. Dasa lassin lea Sámedikki vuorasiid ráđđi ja Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

ovddidan oainnuid, rávvagiid ja evttohusaid dán bargui.

Dán strategiija áigumuš lea čohkket buot Váibmogiela buriid doaibmabidjoevttohusaid, iežamet vásáhusaid ja dálá doaibmabijuid ollislaš giellaáŋgiruššamii. Dokumeanttas NAČ 2016:18 Váibmogiella leat 104 doaibmabidjoevttohusa. Dain sáhttá Sámediggi okto čuovvulit muhtuma, eará doaibmabijut gáibidit lagas ovttasbarggu earet eará nationála eiseválddiiguin. Raporttas leat maddái mánŋa lánkarievdadusevttohusa. Ráđđehus lea dál čuovvuleamen raportta ja lea hábmegohtán lánkaevtttohusa oktan gullevaš diedáhusosiin. Sámediggi áigu gula-dettiin guoskevaš departemeanttaiguin bargat viidáseappot lánkarievdadusevttohusaiguin konsultašuvdnaproseassaid bokte. Danne eat válddat lánkarievdadusevttohusaid dán dokumeanttas.

Sámedikki giellastrategiija – Giellalokten guoskkaha iešguđet dásiid mánŋga servodatsuorggis. Ollislaš giellalokten mearkkaša ahte Sámediggi dárbbáša veahki olles servodagas jus galggaš lihkostuvvat dáiinna bargguin, ja mii áigut váldit oktavuoda ja ovttasbargat sihke almmolaš ja priváhta oassálastiiguin, ealáhuseallimiin, máhttoásahusaiguin, gielddalaš ja almmolaš hálddašemiiguin, Ruota ja Suoma bealde sámedikkiiguin ja iešguđet departemeanttaiguin.

Dán strategiijas mis leat 3 váldoáŋgiruššansuorggi, main fas leat iešguđet áŋgiruššamat. Juohke áŋgiruššamii gullet mánŋa konkrehta doaibmabiju. Daid doaibmabijuid ja ortnegiid maid Sámediggi okto ii sáhte čađahit, dahje ii leat hálddašanváldi daid ektui, leat čohkkejuvvon áŋgiruššansuorgái 2. Dat guoská earret eará sámi giellaguovlluide, maid Sámedikki dievasčoahkkin meannudii 2018 čavčča. Sámedikki dievasčoahkkinmearrádus galgá leat vuodđun viidásat konsultašuvnnaide Ráđđehusain.

Sámedikki giellastrategiija – Giellaloktema áigumuš lea váikkuhit nana loktema sámegielaid várás olles servodagas. Min vuodđo-oidnu lea ahte sámegiella ja dárogiella galget leat ovtadássásaš ja ovttaárvosaš gielat. Juksan dihtii dakkár mihttomeari dárbbášuvvo nana áŋgiruššan buot servodatsurggiin. Dát strategiija galgá čájahit čielgasit guđe guvlui giellapolitihkka galgá ovddiduvvot, ja ulbmilin lea rievdadit servodaga bistevaččat.

Giellalokten lea Sámedikki guhkesáiggi áŋgiruššan sámegielaiguin, ja lea jurddašuvvon čađahuvvot mánŋga jagis. Strategiiat leat viidát, ja čájahit Sámedikki ollislaš ja surggiidrasttideaddji giellapolitihka boahttevaš jagiide. Das leat ollu konkrehta doaibmabijut iešguđet servvodatsurggiin, ja daid galget Sámedikki iešguđet ossodagat čuovvulit.

Álggahuvvojit mánŋa doaibmabiju aktevráide, ja maid doaimmat man ulbmilin lea oainnusmahttit sámegielaid almmolašvuodas. Seammás lea maid dehálaš álggahit stuorát proseassaid, dego ovdánahttinprográmmaid sámegielaide, ásahit sámi giellaáittardeaddji. Sámedikkis lea mihttun ahte doaibmabijut galget leat álggahuvvon ovdal 2022. Oktanaga dáiinna bargguin áigu Sámediggi čuovvulit Ráđđehusa barggu lánkaproposišuvnnain oktan dasa gulli diedáhusain.

Min višuvdna

Sámegiela leat lunddolaš, servodatguoddi ja ealli gielat

Min višuvdna lea ahte sámegiela galget lunddolaččat gullat servodahkii, ja ahte buohkain galgá leat vejolašvuohta gullat, oaidnit ja geavahit sámegielaid buot servodatsurggiin. Sámegiela galget lunddolaččat gullat sihke sámegiel- ja dárogielagiid juohkebeaivválaš dillái.

Min deataleamos doaibma dán barggus lea láhčit saji sámegielaide. Dat mearkkaša ahte mii fertet saji láhčit sámegieloahpahussii ja sámegiela geavaheapmái buot servodaga arenain, mis fertejit leat buorit rámmaeavttut ja dakkár lágat mat sihkkarastet vuoigatvuođa geavahit sámegielaide. Mii áigut láhčit saji sámegielaide iešguđet áŋgiruššamiid bokte, mat gáibidit sihke olmmošlaš ja ekonomalaš resurssaid, giellafágalaš ovddideami ja dálá rámmaid rievdadeami.

Mii háliidit buohkat ahte buot sámegielain galget leat buorit ovdánavjolašvuođat, ja ahte min politihkka galgá váikkuhit dasa ahte sámegiela ahtanuššet ja ovddiduvvojit iešguđet giellaguovlluid gielladili vuodul. Mii diehtit ahte sámegielaide dilli lea iešguđetlágan iešguđet giellaguovlluin, ja mearrideaddjin lea ahte dat lea vuodđun boahttevaš giellapolitihkii. Sámegiela leat máŋggabealagat, ja sihke geográfalaš lávdan, giellageavaheddjiid lohku ja vejolašvuohta geavahit giela lea iešguđet láhkai. Muhtun guovlluin leat sámegiela ealáskahttin- ja ovdánandilis, go fas eará sajiin leat eanetlohkodilis ja geavahuvvojit lunddolaš gulahallangiellan beaivválaččat. Min bargun lea láhčit saji buot sámegielaide nannemi ja ovddideapmái, beroškeahtá makkár gielladilis dat leat. Dan mii dahkat buoremusat lagas ovttasbargguin iešguđet giellabirrasii.

Min giellapolitihkka galgá ráhkadit vuodun oidnosis ja ealli sámegielaide. Sámegielaide

nannen ja ovddideapmi lea ráđjarasttideaddji bargu, ja ovttasbargu riikarájaid rastá ja eará aktevrraiguin lea guovddázis dán barggus.

Giellapolitihkka lea maid sámepolitihkka masa gullet kultuvra, dearvvašvuohta, oahpahus, árbevirolaš ealáhusat, juridihkka ja mánát ja nuorat. Giella guoská buot servodatsurggiide, ja danne dat lea buot surggiid oktasaš ovddasvástádus. Sihkkarastimis sámegielaide ollesárvosaš ja servodatguoddi giellan Norgga beale Sámis galgá giellapolitihkka guoskat buot surggiide. Dat mearkkaša ahte buohkat geain lea ovddasvástádus politihka ovddideamis ja válddi geavaheamis, fertejit vuhtiváldit giellapolitihkalaš beroštumiid go hábmejtit ja čadahit iežaset suorggi politihka.

Ollislaš ja ovttamielalaš giellapolitihkain mas nationála, regionála ja gielddalaš eiseválddit ja eará aktevrrat barget ovttas, mii áigut sámegielaide láhčit saji lunddolaš ja ealli giellan servodagas. Mii áigut buktit ovdánahttima, bargosajiid, sámegielaide mat oidnojit ja nana giellabirrasiid. Nana giellabirrasiid huksen buktá buriid oahpahusvejolašvuođaid ja láhčá saji sámegielaide ovddideapmái, mii fas lea mielde sihkkarastimin boahttevaš giellageavaheddjiid.

Sámegielaide boahtteáiggi ovddideamis galget min válljemat saji láhčit eanet gielladoaimmaide olles servodaga aktevrraid involveremiin. Mii han jáhkkit ahte sámegiela ja dárogiela galget sáhttit leat ovttadássásaš ja dásseárvosaš gielat servodagas, ja ahte gielat sáhttet nanusmuvvat ja ovdánit bálddalagaid. Mii leat guhkit áiggi háhkan máhtu ja vásáhusaid mat dahket min gearggusin njunnošis bargat sámegielaide nannemiin ja ovddidemiin. Mii diehtit gosa áigut, ja mii dárbašit duinna ja servodagain fárolagaid mátkkoštit.

Sámegielaide dilli

Buot sámegiela Norgga beale Sámis define-
rejuvvot áitojuvvon dahje erenoamážit áito-
juvvon giellan UNESCO áitojuvvon gielaide
listtus. Finnmarkkus leat guokte gieldda gos
sámegiella lea eanetlohkogiella, ja buot eará
gielddain riikkas leat sámegiela unnitlohkodilis.

Sámi giellalávdegotti čielggadusa loahppa-
cealkámuš lea ahte jus buot sámegiela
galget ceavzit, ja Norga galgá sáhttit ollašuht-
tit iežas riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid,
de dárbbášuvvo nana ángiruššan stáhta
ja buot guoskevaš almmolaš ja priváhta
aktevrrain. Čielggadus čájeha ahte lea
stuorra dárbu ángiruššami sámegielaide beali
servodaga iešguđet dásiin ja erenoamážit
deattuhuvvot mánáid ja nuoraid giellavuoi-
gatvuodát.

Dievaslaš giellapolitiikka guovddáš aktevrrat

Sámediggi áigu nannet ja ovddidit sáme-
gielaide ollislaš giellaángeruššama bokte mas
ángeruššat buot dásiid ektui buot servodat-
surggiin. Jus mii galgat lihkestuvvat dáinna
bargguin, de ferte buot giellaángeruššamiid
ovttas árvoštallat ja oktii čatnat. Giellapoli-
tiikka ferte doalvut seamma guvlui, leš dal
sámi giellabirrasiin dahje báikkálaš, regionála,
nationála dahje riikkaidgaskasaš ásaheamis.

Rádjarašttideaddji ovttasbargu galgá sihka-
rastit ahte sámegiela ovddiduvvot ja nanne-
juvvot seamma guvlui. Mii eat háliit dakkár
ovdáneami mas čállingiella ja terminologiija
ovddiduvvot iešguđet guvlui. Ovttasbargu
riikarájaid rastá nanne maidái giellafálal-
dagaid álbmogii. Oahpahusfálaldagat,
mediafálaldagat, girjjálašvuhta ja terminolo-
giijaovddideapmi leat dakkár suorggit gos
ovttasbargu ferte buorebut lánččit.

Sisriikkalaččat galgá ángeruššan sámegielai-
guin dakkár surggiin go oainnusmahttin,
gealbolokten ja rekrutteren leat mielde
ollašuhttimin Giellaoktema mihttomeriid.
Koordineren dárbbášuvvo dakkár surggiid ja

aktevrraid gaskka mat gusket sámegielaide.
Stáhtas lea iešguđet departemeantaid, stáh-
talaš doaimmahagaid, etáhtaid ja ásaheamis
bokte, oktan fylkkamánniin, ovddasvástádus
das ahte suorggit leat mielde nannemin ja
ovddideamen sámegielaide.

Ráđđehus lea deatalaš ovttasbargobealli
giellapolitiikkas, ja das lea seamma lánkai go
Sámedikkis ovddasvástádus sámegielaide
nannemin ja ovddideamis. Vuodđolága bokte
lea stáhta geatnegahttojuvvon sihkkarastit
juohkehačča vuoigatvuoda geavahit sáme-
giela. Rollajuohkin Sámedikki ja Ráđđehusa
gaskka lea muhtumin leamaš eahpečielggas.
Seammás go Sámedikkis lea bajimus ovd-
dasvástádus sámegielaide nannemin ja ovddi-
deamis, lea Ráđđehusa deatalaš rolla ovd-
dasvástádusa doaimmaheamis. Sámedikkis ii
leat makkárga formálalaš vándi geatnegahttit
eará ásaheamis ráhkadit doaibmabijuid mat
nannejit ja ovddidit sámegielaide. Sámediggi
ii okto sáhte rievdadit lágaid ge almmá lagas
gulahallama ja čuovvuleami haga Ráđđe-
husain stuorradiggeproposišuvvnaiguin.

Fylkkagielddat leat ožžon viiddes servodat-
ovddidan- ja plánenrolla mii mielddisbuktá
ovddasvástádusa koordineremis ja ovddideam-
is iežaset regionnain. Ovddasvástádusas
bokte joatkkaoahpahusas, fágaskuvllain,
regionála dutkanfoanddain, gealbo- ja ealá-
husovddideamis leat fylkkagielddain dakkár
barggut main lea stuorra mearkkašupmi
sámegielaide ovddideapmái. Sámediggi ja
fylkkagielddat leat dahkan ovttasbargošiehta-
dusaid nannen ja ovddidan dihtii sámegielaide,
sámi kultuvrra ja sámi servodateallima. Dat
leat deatalaš reaidut regionna boahhtevaš
barggus sámegielaide nannemin .

Gielddat leat ožžon deatalaš rolla báikkálaš
plánemis ja servodateovddideamis. Gielddain
lea ovddasvástádus báikkálaš ealáhusovddi-
deamis, mánáidgárfálaldagain, dearvvaš-
vuodabálvalusain, vuodđoskuvlaoahpahusas,
kulturfálaldagain ja eará fálaldagain mánáide
ja nuoraide. Sámegiela hálddašanguovllu
gielddain leat dasa lassin mánaga geatnegas-
vuoda sámelága bokte sihkkarastit álbmogii
vuoigatvuoda sámegiela oahppat ja geavahit.

Gieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa bokte lea gielda geatnegahttojuvvon árrjalaččat leat mielde nannemin ja ovddideamen sámegielaide báikkálaččat. Sámedikki guovttagielatvuodá doarjjaortnegiin gielddat ráhkadit 3-jahkásaš doaibmaplánaid. Dát plánat leat deatalaš reaidut báikkálaš barggus gielladoaimmaiguin.

Sámi giellaguovddážat ja eará báikkálaš aktevrrat mat barget sámegielaide nannemin ja ovddideamiin, leat Sámedikki deataleamos báikkálaš ovttasbargoguoimmit. Giellaguovddážiid bargu buriid giellaarenaid ja oahpahusfálaldagaid láchčimiin lea deatalaš nana giellabirrasiid ráhkadeamis. 3-jahkásaš doaibmaplánaiguin giellaguovddážat bidjet alcceseaset guhkesáiggi mihttomeriid giellabargui, ja dat leat buorit reaidut sámegielaide ovddideapmái doaibmaguovllus.

Eará sámi ásašusain, organisašuvnnain ja aktevrrain lea deatalaš rolla servodagas, ja sii leat mielde hábmemin sámi servodaga. Sámediggái lea deatalaš ahte dát ásašusat, organisašuvnnat ja aktevrrat árrjalaččat servet sámegielaide nannemii ja ovddideapmái báikkálaččat, regionálalaččat ja nátionálalaččat. Dat leat maid deatalaš ovttasbargoguoimmit, ja Sámedikkis leat buorit vásáhusat ovttasbargodoaibmabijuid ektui iešguđet ásašusaiguin. Sámi allaskuvla, UiT Norgga ártalaš universitehta, Davvi universitehta, Sámi lohanguovddáš, sámi joatkkaskuvllat ja earát leat deatalaš ovttasbargoguoimmit.

Giellaloktema mihttomearit

Sámedikki giellabargu lea vuodđuduvvon guhkesáiggi bargui ja čuovvula NAČ 2016:18 Váibmogiella. Min strategiiat sámegielaide várás galgá leat Sámedikki stivrendokumeanta Váibmogiela viidásat čuovvuleapmái.

Bajimus mihttomearit Sámedikki giellastrategiijii – Giellaloktemii leat:

- Ovttadássásaš ja ovttaárvosaš gielat
- Oidnosis ja servodatguoddi gielat

Dán strategiias deattuhuvvojit 3 bajimus ángiruššansuorggi:

- Giellafálaldagat mánáide ja nuoraide
- Oainnusmahttin ja ovttasbargu
- Rekrutteren ja gealbolokten

1 Áŋgiruššansuorgi: Giellafálaldagat mánáide ja nuoraide

Mihttomearri: Mánáide ja nuoraide leat sámegiela olámuttus juohkebeaivváš dilis

Giella lea stoahkan, gulahallan, guorahallan ja áddejupmi. Gielain sáhtta ovdanbuktit jurdagiid, searvat servodahkii ja mitalit gii don leat. Giella lea muittut ja juoga mii čohkke min. Giella lea hálldašeapmi, dat jedđe ja jálosmáhtta, ja rahpá vejolašvuoda eallinahkeoahppamii. Danne lea okta min deataleamos bargguin dahkat giela olámudui mánáide ja nuoraide. Mánát ohppet giela dan rájes go riegádit, ja váhnemat ja bearaš leat máná lagamus ovttasbargoguoimmit giellaoahppamis. Giellalaš vuoddu ráhkaduvvo mánnán, ja buorit ja oadjebas doarjagat ja gaskavuodát rávesolbmuid leat deatalaččat máná giellaoahpahussii.

Danne lea eaktun ahte mánát gullet ja geavahit sámegielaid mánáidgárddis, skuvllas ja muđui árgabeaivvis. Giellateorijat deattuhit man deatalaš dat lea ahte máná doabaáddejupmi, sátnerádjá, cealkkaráhkadeapmi ja giellageavaheapmi ovddiduvvo dan rájes juo go sii leat smávvat. Mánáid giellaoahppan bidjá vuodu olles eallimii, ja buorre giellabiras lea danne áibbas deatalaš giellaoahppamii. Min váldobargun lea hukset nana ja buriid giellabirrasiid, mat dahket vejolažžan giela oahppat ja geavahit báikkálaš birrasis.

1.1 Oahpahusfálaldagat mánáide ja nuoraide

Sámegielaide oahppan ferte vásihuvvot miellagiddevažžan, movttiidahttin ja dan vearan mánnái, ja oahpahusas ferte leat buorre kvalitehta. Rekrutteren, gealbolokten ja máhttu nana oahpahusmodeallaid birra lea hui deatalaš dán barggus. Dan birra válddahuvvo eanet áŋgiruššansuorggis 3 – gealbolokten ja rekrutteren.

Árvalusčoahkkimiin dán strategiiaplána ráhkadettiin oaččui Sámediggi mánaga konkrehta árvalusa sámii nuorain. Sii deattuhit ahte doarjja, movttiidahttin ja oahpahusvuogit mat inspirerejit leat deatalaččat oahpus. Sii jearahit vejolašvuoda beassat oahppat mánaga sámegiela, buoret gáiddusoahpahusa ja giellačoahkkanemiid buot ohppiide geat ožžot sámegielloahpahusa.

Sámedikki mielas lea kvalitehta oahpahusas deatalaš, ja lea deatalaš ahte sámegielloahpahus galgá vásihuvvot ávkkálažžan, árvvolažžan ja miellagiddevažžan. Danne galgá mis leat eanet deaddu gillii ja lohkamii ja čállimii mánáidgárddis, vuoddoskuvllas ja joatkkaoahpahusas.

Strategiija giela, lohka ja čállima várás – giellaláhtut

Mánát geain lea sámegiella ruovttugiellan, ja mánát geat ožžot sámegielloahpahusa, leat boahpteáiggi giellaguoddit. Danne ferte sihkkarastin dihtti gielaide boahpteáiggi, sihkkarastit ahte eanet mánát ožžot sámegielloahpahusa. Lea maid dehálaš at buot oahppit vásihit giellaovdáneami.

Buorit giellagálggat leat hui deatalaččat mánáid stoahkamii ja oahppamii mánáidgárddis, ohppiid lohkamii, čállimii ja oahppamii skuvlaagis, ja juohkehačča vejolašvuodaide juksit iežas mihttomeriid ja ovddidit iežas potensála. Sámediggi hálida ahte buot sámii mánát ožžot vejolašvuoda ovddidit buori giela, lohkan- ja čállingálggaid, vai sii lihkosuvvet oahpus, barggus ja servodagas.

Ráđdehus lea ráhkadan ja čadahan nátionála strategiija lohka ja čállima várás – giellaláhtut 2016–2019. Strategiija mihttomearri lea nannet mánáidgárddi giellabirrasa, mánáidgárddi ja skuvlla giellabarggu gaskavuoda, nannet oahpaheddjiid gelbbolašvuoda gielas,

lohkamis ja čállimis, johtileappot identifiseret giellaváttisvuodaid, geahpedit daid ohppiid logu geain leat heajos lohkan- ja čállingálggat ja eanedit daid ohppiid logu geain leat buorit lohkan- ja čállingálggat.

Dat mii lea erenoamáš dáiinna strategiijain, lea ahte vuosttaš geardde áŋgiruššojuvvo systemáhtalaččat ja ollislaččat gielan, lohkamiin ja čállimiin sihke mánáidgárddis ja skuvllas, ja ahte ráhkaduvvojit geavatalaš ja máhttovuđot digitála gealboloktenpáhkaid maid mánáidgárddit ja skuvllat sáhttet geavahit njuolgga báikkálaš ovddidanbarggus. Strategiijii gullet oahpásmahttinčoahkkaneamit mánáidgárddiid ja skuvllaid várás, nuvtta neahttavuđot gealboloktenpáhkaid ja doarjja báikkálaš ovddidanbargguide gielddain.

Gealboloktenpáhkaid lea Lohkanguovddáš ráhkadan, ja lea ásahan dakkár neahttabáikkigosa buot ávdnasat mánáidgárddiide, skuvllaide ja joatkkaskuvllaide leat čohkkejuvvon. Gealboloktenpáhkaid deattuhit guovddáš fáddásurggiid maid mánáidgárddit ja skuvllat sáhttet geavahit iežaset báikkálaš ovddidan- ja gealboloktenbarggus. Neahttabáikkis leat dieđut giellaláhtto barggu, iešguđetlágan gelbbolašvuodapáhkaid, bloggaid, oaivadus- ja inspirašuvdnafilmmaid ja eará ávdnasiid birra maid sáhtta geavahit giella-, lohkan- ja čállinbarggus. Evaluerenraporta čájeha ahte strategiija lea lihkestuvvan, ja badjel 200 gieldda leat ohcan ja leamaš giellagiellan prošeaktaáigodagas. Li oktage sáme giella hálddašanguovllu gielddain leat leamaš mielde giellaláhtto barggu. Evaluerenraporta čájeha ahte strategiija lei uhccán heivehuvvon sáme giellaide ja ahte uhccán gelbbolašvuodapáhkaid ledje ráhkaduvvon sáme giellii.

Nationála strategiija giella, lohka ja čállima várás - Giellaláhtuid berre ráhkadit ja heivehit sáme giellaide. Sámediggi áigu váldit oktavuođa máhtodepartemeanttain ja oahpahusdirektoráhtain oázžun dihtii strategiija ovddiduvvot viidáseappot sáme giellii. Lunddolaš lea bargat ovtta Sámi allaskuvllain ja Nationála sámi lohanguovddážiin viidásat barggus.

Rádjastideaddji mánáidgárde- ja skuvlaovttasbargu

Sáme giellat lea rádjastideaddji, ja beaktilis giellapolitiikka mearkkaša buori ja hukseaddji ovtta barggu rastá riikarájaid. Sámi álbmot ássá lávda, ja ollu guovlluin lea ávkálaš bargat ovtta sihkarastin dihtii buoriid oahpahusvejolašvuodaid mánáidgárd- dis, vuoddoskuvllas ja joatkkaoahpahusas. Ollu báikkiin lea lunddolaš bargat ovtta rastá riikarájaid, sihke geográfalaš ja giellalaš sivaide geažil.

Dál rádjastideaddji prošeavttaid ja ovtta doaimma berre ovddidit viidáseappot. Sámedikki mielas dárbbášuvvo davviriikkalaš ovtta bargu Sámi parlamentáralaš rádi (SPR) ja davviriikkalaš sámeministariid bokte. Ovdamearkka dihtii dárbbášuvvo ovtta bargu mánáidgárddi, oahpaha, oahpponeavvora- hárkadeami, terminologiijaovddideami ja mediafálaldagaid oktavuođas. SPR mean- nuda áššiid main lea oktasaš mearkkašupmi sámiide rastá riikarájaid, ja lunddolaš lea bidjat muhtun bargguide dohko.

Dál ovtta barget muhtun mánáidgárddit ja skuvllat rastá riikarájaid. Dakkár ovtta- barggu lea dárbaš nannet, ja maiddái bargat ovtta pedagogaš ávdnasiid ovddideamis sáme giellaide. Oktasaš čoahkkaneamiid ja giellalávguimiid bokte sáhtta ovtta bargat bargiid, gelbbolašvuoda ja ávdnasiid okta- vuodas. Ovtta barggu berre maid ásaht dav- viriikkalaš oahpaheaddji oahpu oktavuođas.

Ásaht berre maid sáme giellat oahpahusfálal- daga ohppiid várás rastá riikarájaid. Dat mearkkaša ovtta barggu sihke oktasaš oahpaheaddji oahppuin, oahpponeavvora- kademiin ja buoriid čovdosiiguin go diehtit ahte skuvlavuogádagat ja oahppoplánat leat iešguđetláganat.

Vaikke vel skuvlavuogádagat iešguđet riikkain leat iešguđetláganat, ja iešguđetlágan oahp- oplánat buktet hástalusaid, de lea deatalaš láhčit saji ovtta bargui resurssaid, ávdnasiid ja oktasaš doaimmaid oktavuođas.

Sámediggi áigu:

- Vuolgahit barggu Giellaláhtuid ráhka-
dit ja heivehit sámegielaide
- Bargat dal ala ahte eanet oahppit
besset sámi giellačoahkkanemiide
- Bargat dal ala ahte oahppit besset
oahppat eanet sámegielain
- Bargat dal ala ahte ovtasbargui
mánáidgárde- ja skuvlasuorggis
lassána ja buorrána
- Bargat dal ala ahte ásahuvvo davvi-
riikkalaš oahpaheddjiidoahppu
- Bargat dal ala ahte lullisámi mánát
Norgga ja Ruota beale Sámis sáhttet
geavahit lullisámegiel mánáidgárde-
fálaldaga, beroškeahhtá ássanbáikkis
- Vuolgahit barggu ásahit oktasaš
digitála oahpponeavvobálvalusa
oahpponeavvoráhkadeami ja oahppo-
plánabarggu koordineremii
- Bargat dal ala ahte ásahit ovtasbargu
oahpaheddjiidoahpu birra
- Bargat dan ala ahte gáiddusoahpahus
geavahuvvo rastá riikkarájaid
- Bargat dan ala ahte nátionálastáhtat
fertejit váldit ovddasvástádusa natio-
nála formalitehtaid ásaheamis mat
dárbbášuvvojit guovtti- ja mángga-
stáhta skuvllaide ja mánáidgárddiide.

1.2 Giellaarenat ja gielalaš doarjja lagasbirrasis

Guovttegielalaš dahje mánggagielaš mánáide ja nuoraide lea gielladoarjja lagasbirrasis ja giellalávgun hui deatalaš buori giellaovdáneapmái. Deatalaš eaktun dasa ahte sámegielat galget seailut ja viidáseappot ovddiduvvot, lea ahte gávdnojit giellaarenat gos gielat duohtavuodas geavahuvvojit. Dan áigumuša ahte sámegielat galget leat beaivválaš gielat, sáhtta leat váttis ollašuhttit nu guhká go ii leat vejolaš geavahit gielaid beaivválaš eallimis, oktavuodas almmolaš ásusain dahje gulahallamis olgomáilmmiin.

Ollu báikkiin eai leat sámegielat lunddolaš oassin beaivválaš eallimis, go leat uhccán arenat gos sámegielat gullojit ja oidnojit. Erenoamáš deatalaš dat lea dain guovlluin

gos sámegiella ii leat eanetlohkogiellan. Ferte láhččit sáji servodagas sámegiella duohta geavaheapmái arenaiguin ja deaivvadansajiiguin mánáid, nuoraid ja fuolaheddjiid várás. Sámi giellaguovddážiin lea hui deatalaš rolla dán barggus. Erenoamážit dat váhnemat geat eai máhte sámegiella ja válljejit sámegieloahpahusa iežaset mánáide, dárbbášit liigedoarjaga sihkkarastin dihtii ahte mánáid giella ovdána bures.

Vai sámegielat galget geavahuvvot ja ovdánit, de lea dárba ahte sámegiella hálddašuvvo ja geavahuvvo ruovttus. Danne fertejit váhnemat ja fuolaheaddjit oažžut gielladoarjaga vai sii sáhttet veahkehit iežaset guovttegielalaš dahje mánggagielalaš mánáid ja čuovvulit sin sámegieloahpahusa. Dat sáhtta dahkkojuvvot leaksoveahki, giellarišu, sámegielkurssaid ja eará dakkáriid bokte. Odđa mánáidgárde- ja skuvlajagi álggus berre fállat sámegielkurssa daidda váhnemiidda ja fuolaheddjiide geaid mánát ožžot sámegieloahpahusa.

Giellaleairrat

Sámi giellaleairrat leat šaddan deatalaš oasis giellaoahpahusas vuoddo- ja joatkkaskuvlahoppiide. Giellaoahpahus váldojuvvo eret luohkkálanjas ja oadjebas avádat ráhkaduvvo gos sámegiella lea gulahallangiellan mánga beaivvi manjalaga. Sámediggi háliida ahte buot ohppiin geain lea sámegiella skuvllas, galgá leat vejolašvuohta searvat giellaleirii, ja uhcimusat guokte giellaleaira berrejit lágiduvvot juohke skuvlajagis. Fálaldat berre leat báikkálaš, ja deaddu biddjojuvvot báikkálaš suopmanii ja árbevieruide. Giellaleaira lea erenoamáš deatalaš ohppiide geain lea gáiddusoahpahus, ja guovlluin gos sámegiella ii geavahuvvo beaivválaččat.

Odđa giellaarenat

Sámediggi háliida ahte galget ásahuvvot giellaarenat mánáid ja nuoraid várás, maiddá arenat olggobealde mánáidgárddi ja skuvlla. Dakkár arenat leat mielde doarjumin giella-geavaheami ja attášedje sámegillii maiddá stuorát árvvu. Sihke báikkálaš, nátionála, digitála ja oppasámi arenat leat deatalaččat.

Báikkálaš giellaarenat sáhttet leat astoáige-fálaldagat gos sámegiella lea gulahallangielan, stoahkanjoavkkut, bearašdeaivvadeamit, joavkkut mat mátkkoštit čohkaide, sotnabeaivvillat jna. Dakkár digitála giellaarenat go sámí measttirvuodagilvvut Counter-Strikes dahje You Tube-challenges, sáhttet leat ođđa arenat mat geasuhit ođđa ulbmiljoavkkuid.

Nuoraid várás geat háliidit oahppat sámegiella berre láhččit sadi lonohallamii dahje gielamáttkiide/giellalávumii dakkár guovlluide gos sámegiella lea beaivválaš giellan. Lea stuorra ovdamunnin das go giellaoahppamis beassá giella doppe geavahit gos lea beaivválaš giellan. Vejolašvuohta beassat čuovvut oahpahusa sámegillii, orrut sámegielat verdebearraša luhtte, ja vejolašvuohta beassat geavahit sámegiella praktihkalaš beaivválaš lea earenoamáš buorre giellaoahppu.

Sámediggi háliida:

- Ahte gávdno gielladoarjja guovtte- ja mánggagielalaš mánáid fuolaheddjiide sámegielkurssaid ja giellarišu bokte
- Ahte giellaleairrat vuoddo- ja joatkaskuvlla ohppiid várás ovddiduvvojit viidáseappot.
- Ahte ásašuvvojit ođđa giellaarenat mánáid ja nuoraid várás
- Ráhkadit gelbbolašvuodapáhkaid main leat evttohusat, jurdagat ja bagadus das mo ásašit buriid sámegiel deaivvadásajiid gos ollu oahppá

1.3 Sámegiel mediafálaldagat

Dakkár mediafálaldaga mii lea heivehuvvon nuorra sámiiid mediadábiide ja vuoruhe-miide, berre ovddidit ja sihkarastit. Ii lea diehttelas ahte sámí nuorat rievdadit iežaset mediadábiid ja máhccet árbevirolaš mediaide rávesolmmožin. Digitála máilbmi ovdána johtilit. Sámediggi ferte danin olles áiggi bargat dan ala ahte sámis lea buorre sámegielat mediafálaldat, mii jerrojuvvo, vuoi nuorra mediageavahedjiide badjána beroštupmi sámí mediaide. Deatalaš lea ahte nuorra mediageavaheaddjin lea gaskavuohta sámí mediaide. Viidásat barggus media-

fálaldagaid ovddideamis sámí nuoraide lea lunddolaš oazžut mielde ovdamearkka dihtii Sámedikki Nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SáNuL), iešguđet sámí nuoraidorganisašuvn- naid ja nuoraidráđiid, ja iešguđet fylkkaid nuoraidráđiid. Mediat mat geahččalit juksat erenoamážit sámí nuoraid, berrejit maid bovdejuvvot dakkár bargui. SáNuL lea maid leamaš mielde dakkár tematihkas ja lea earret eará oktii ráđiid Nordlándda ja Romssa nuoraid fylkkaráđiiguin (Ungdommenes Fylkesråd i Nordland og Troms) dán jagi ovddidan sávaldaga oazžut sierra sámí diehtujuhkinkanála nuoraid várás neahtas. Dakkár doaibmabidju soahpá muđuid evttohuvvon doaibmabijuide Ráđđehusa doaibmaplánaš sámegielaid várás 2009-2016.

Sámediggi sáhtta njuolggadoarjagiid juollu-deami oktavuodas daidda sámí mediaide mat geahččalit juksat sámí nuoraid, maiddá bidjat gáibádussan ahte galget lea digitála čovdosat ja vuodđovuogádagat. Sámediggi sáhtta maiddá eará ohcanvuodot doarjagii- guin geahččalit movttiidahttit innovašuvdnii, ovdamearkka dihtii applikašuvnnaid ovddidit mobiilla ja dihtorbreahta várás, heivehuvvon nuorra ulbmiljoavkui.

Sámediggi oaidná muđui ahte kvalitatiiva buorre sámegiel fálaldat nuoraide buot sámegielain lea váilevaš. Sihke bivnnuhis NRK mánáid- ja nuoraidprográmmaid teksten ja/ dahje dubben sámegillii, lassin iežasbuvttademiide mat leat vuodđuduvvo sámí árvvuide ja servodagaide, lea váikkuhangaskaoapmi mas lea hui deatalaš árvi sámemánáid giella- ja identitehtaovddideapmái. NRK Sápmi dovddasta ahte sii, seamma láhkai go ollu dálá mediat, eai lihkoštuva doarvái bures juksat nuorra rávesolbmuid relevánta fálaldagain ja sisdoaluin, ja ahte sis leat ollu hástalusat dan ektui ahte sajáiduvvat dakkár kanálan maid nuorat válljejit. Dáid beliide lea mediabearráigeahčču maid čujuhan sihke 2016:s ja 2017:s.

Digitála vuodđovuogádagat

Mediafálaldat mánáide ja nuoraide lea rievda-min, ja deatalaš lea ahte sámegiel mediafálal-

dat čuovvu servodaga dárbbuid ja čuovvu teknologalaš ovdáneami. Dárbbasuvvo mánggabealláš ja buorre sisdoallu seamma láhkai go fálddagas dárogielagiidda, ja ferte fuolahuvvot ahte dat lea olámuttus geava-heddjiide. Spillat, applikašuvnna, You Tube ja sullasaččat mat leat heivehuvvon mobiillaide ja dihtoriidda, sáhttet ávdnet buriid digitála deaivvadansajiid gos gulahallan sáhttá dáhpuhuvvat sámegillii. Digitála máilmmis leat buorit vejolašvuodát sámegielaide, maid sami servodat ferte ávkin geavahit.

Sierra portála dárbbasuvvo gosa buot relevanta dieđut sami mánáide ja nuoraide lea čohkkejuvvon. Siiddus berrejit leat dieđut vuoigatvuođaid, oahppovejolašvuođaid, eriid ja stipeandaortnegiid birra, dakkár giellaresurssaid birra go spillaid, filmmaid ja applikašuvnnaid, ja dan birra mat nuoraid-organisašuvnnat gávdnojit, liŋka digitála dearvvašvuođadivššárválussii, SÁNAG:i jna. Portálas sáhttá maid leat álkes vuohki dasa mo gulahallat mánáidáittardeddiin, ja berre maid leat vejolaš bidjat ovdan gažaldagaid dahje oažžut bagadusa dain fáttáin mat leat portálas. Dat dagahivččii álkibun mánáide, nuoraide ja fuolaheddjiide fidnet daid dieđuid maid sii dárbbasit.

Ovttasbarggus SáNuL:in ja sami nuoraidorganisašuvnnaiguin berre árvvoštallat galggašii go geahččalit ođđasis ásaht infonuorra.no, ja makkár sisdoallu das berrešii leat.

Sámi mánáid-tv ja applikašuvnnat

Sámegiel tv prográmmat leat deatalaččat sámemánáide, ja dain lea mearkkašupmi máná giellaovdáneapmái, iešdovdui ja identitehtaduddjomii. Danne lea deatalaš ahte buvttaduvvojit ja jorgaluvvojit eanet lávlagat, riimmat ja hoahkamat buot uhcimusaid várás, ja buot sisdoallu ferte čohkkejuvvot nu ahte dat leat bures olámuttus mánáide ja rávesolbmuide. Ovdamearkan dasa sáhttá leat sami veršuvdna NRK super tv-fálddagas ja bivnnuhis NRK super applikašuvnnas, mas buot sisdoallu mii lea jurddašuvvon mánáide lea čohkkejuvvon ovttá applikašuvdnii.

Berre maid ealáskahttit klassihkkáriid, erenoamážit lulli- ja julevsámegillii. Mánáide ja nuoraide sáhttá leat stuorra illun jus boares klassihkkáriid nugo Mummi-stálo ođđasis almmuhivččii ja dubbešii bivnnuhis mánáid-tv-govvosiid ja mánáidlavlagiid mat leat juo jorgaluvvon.

Ferte maid gulahallat sáttamediaiguin Ruota, Suoma ja Norgga bealde gávdnan dihtii oktasá čovdosiid dasa makkár sisdoalu mánáide galgá almmuhit.

Filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide

Dárbu sami filmmaide ja ráidduide jurddašuvvon mánáide ja nuoraide lea stuoris miehtá Sámi, ja sami filmmat leat uhccán jearaheami ja servodatdárbbuid ektui. Lea deatalaš ahte sami filmmat ja ráiddut sámegielli leat olámuttus mánáide ja nuoraide. Sámi filmmaid ja ráidduid bokte mánát ja nuorat oahpašedje ja ovddidivčče gielaid, ja dat váikkuhivčče maid giellaválljema stoahkamis ja ovtastallamis. Sámi filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide leat deatalaččat ja dárbbaslaččat dannego sami filmmain, dan ektui go dubbejuvvon ja tekstejuvvon filmmain, lea sami sisdoallu ja sami perspektiiva. Sámi filbmakultuvra váldá ovdan, giedahallá ja ovddida viidás-eappot mánga dain hástalusain mat sami kultuvrras ja identitehtas leat go guoská vássánaigái, dáláaigái ja boahtteaigái. Sámi filbma lea dynámalaš ja ealli filbmakultuvra mánggabealláš, hutkkálaš ja áigeguovdilis čájáhusain sami kultuvrras ja identitehtas. Sámi filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide leat maid mielde juohkimin máhtu ja dieđuid sami gielaid, kultuvrra ja servodateallima birra stuorraservodahkii. Hástalusain lea ahte buvttadandoarja sami ráidduide ja sami filmmaide ii dávis buvttadangoluide.

Mánáidfilmmaid dubben

Filmmat mánáid ja nuoraid várás leat deatalaš giellagaskkusteaddjit, ja filmmat main sáhttá válljet sámegiela ja filmmat main sáhttá válljet teavstta sámegillii, leat danne deatalaččat mánáid giellaovddideapmái. Sámedikki

mielas dárbbášuvvo davviriikkalaš ovttasbargu Sámi parlamentáralaš ráði ja davviriikkaid sámeministariid bokte vai sámegielat ožžot stuorát saji tv-kanálain, filmmain ja interneahhtasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide.

Davviriikkalaš filbmabuvttademiide mat ožžot almmolaš doarjaga, ferte bidjat dakkár gáibádusa ahte filmmat maiddá dubbejuvvot sámegielaid.

Ferte maid gáibiduvvot ahte filmmain mánáid várás galgá leat gárvves dubbejuvvon veršuvdna sámegillii go dat almmuhuvvojit.

Sámediggi háliida:

- Ovttas Ráđdehusain ráhkadit nationála strategiija sámegiel mediafálaldahkii mánáid ja nuoraid várás.
- Váikkuhit dasa ahte prográmmafálaldagat mánáid ja nuoraid várás lassánit buot sámegielaid, ja vuolgahit barggu ásaht sierra sámi mánáid-tv-kanála.
- Ahte sámegielat galget oidnot ja oazžut stuorát saji oppalaš mediafálaldagas, TV:s, filmmain ja neahttasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide.
- Movttiidahttit molssaektosaš digitála sámi mediafálaldagaid ásaheami mánáide ja nuoraide, seamma láhkai go nationála ja riikkaidgaskasaš mediafálaldagaid.
- Váikkuhit dasa ahte buvttaduvvojit filmmat nuoraid várás main lea sámi sisdoallu ja perspektiiva.
- Vuolgahit barggu eanet ruđa juoludeamis sámi filmmaide ja ráidduide mánáide ja nuoraide.
- Bidjat gáibádussan davviriikkalaš filbmabuvttadusaide mat ožžot almmolaš doarjaga, ahte dat galget dubbejuvvot sámegielaid.
- Váikkuhit dasa ahte ásaheami digitála vuodđovuogádat sámi mánáide ja nuoraide.
- Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit eanet sámegielat applikašuvvnat, spillat ja Youtubekanálat.

- Movttiidahttit ráđjarasttideaddji ovttasbargui lasihan dihtii sámegiel mediafálaldagaid, ja vuolgahit barggu mas sáttamediat Ruota, Suoma ja Norgga bealde gávdnet oktasaš čovdosiid dasa mo almmuhit sisdoalu mánáide ja nuoraide.

1.4 Sámegielat girjjálašvuoda-fálaldagat mánáide ja nuoraide

Girjjálašvuota veahkeha min ovddidit giela sátneráju, ja viiddida min dihtomielalašvuoda ja buktá ođđa jurdagiid ja doahpágiid jurddašeapmái. Girjjálašvuota árvvosmahttá miellagovahallama, ja hárjehallá min siskkál-das govaiddahkat. Girjjálašvuota addá máhtu, ja ovddida min dovdduid ja empatiijagálgga. Girjjálašvuota buktá inspirašuvnna, addá fámu, guoimmuha ja addá gelddo-lašvuoda. Girjjálašvuota oahpaha midjiide guovddáš etihka ja bidjá min smiehttat mii lea riektá ja mii lea boastut, mii lea bahá ja mii lea buorre. Girjjálašvuota veahkeha min áddet iežamet ja earáid, addá midjiide searvválašvuoda go mii leat okto ja čájeha ahte eanaš áššiin leat mánaga beali. Girjjálašvuota lea deatalaš oassi bajásšaddamis.

Mii sáhttit buohkat vásihit ilu lohkamis, beroškeahhtá das makkár eavttut mis leat, muhto sáhtta dávjá leat nu ahte mii dárbbášit veaháš veahki oaidnit vejolašvuoda.

Sámi girjjálašvuodas mánáide ja nuoraide lea sáhka girjjálašvuodas máná gillii, dakkár sisdoaluin maid máná dovda. Mánáide ja nuoraide ferte leat stuorra válljenmunni sámi girjjálašvuodas, seammás go ferte buvttaduvvot sámi girjjálašvuota sámi mánáid ja nuoraid beaivválaš diliid birra. Danne leat deatalaččat sihke sámi ođđabuvttadeamit ja jorgaluvvon girjjálašvuota mii ii leat sámi girjjálašvuota.

Sámegielat girjjálašvuhtii gullet maiddá sosiála mediat ja digitála máilbmi, blogga, digaštallansáhkavuorut, neahttaartihkkalat ja sullasaččat mat leat jurddašuvvon mánáide ja

nuoraide, ja mat sáhttet movttiidahttit lohkan- ja čállinilu sámegillii.

Prográmmat mat movttiidahttet čállit ja lohkat

Sámediggi oaidná dárbbu lasihit girjjálaš-vuodabuvttadeami nuoraid várás, ja atná dan oktavuodas deatalažžan dakkár teavstta ja girjjálašvuoda maid nuorat leat čállán nuoraide. Danne mii áigut álggahit guokte prográmma; lohkanmiella ja čállinmiella, jurddašuvvon erenoamážit nuoraide. Prográmmain leat kursačoahkkaneamit, čállin- ja lohkan-doaimmat báikkálaččat, bagadeapmi, čállin- ja lohkanvilvvut, ávdnasiid almmuheapmi ja sosiála mediaid aktiivvalaš geavaheapmi.

Sámedikki mielas leat gielddat ja báikkálaš girjerájut ja fylkkagirjerájut lunddolaš ovtasbargoguoimmit dán barggus. Ráđđehus almmuhii nátionála lohkanmiellastrategiija 2013:s, ja dat sáhtta leat buorre vuodđun dasa mo ángiruššama sáhtta hábmet.

Populearagirjjálašvuoda jorgaleapmi – sihke mánáide ja nuoraide

Sámediggi ii leat olus vuoruhan jorgalemiid sámegillii, muhto oaidná ahte erenoamážit girjjálašvuoda nuoraide gillá dan geažil. Vai mánát ja nuorat beasašedje lohkanilu vásihit sámegillii, de lea dárbbu jorgalit eanet populearagirjjálašvuoda nuoraide ja mánáide.

Olgoriikkalaš girjjálašvuoda jorgaleapmi sámegillii ferte dahkkojuvvot oktanaga jorgalemiin dárogillii, nu ahte dat almmuhuvvot oktanaga. Maid galgá jorgalit sámegillii ferte árvvoštallat beroškeahhtá das mii dárogillii jorgaluvvo, ja erenoamážit eará álgoálbmot-girjjálašvuoda lea áigeguovdil jorgalit.

Jietnagirjjit ja e-girjjit

Li dušše galgga buvttadit eanet sámegiel jietna- ja e-girjjiid mánáide ja nuoraide, muhto daid ferte maid dahkat eanet olámuddui. Jietnagirjeapplikašuvnnat leat šaddan hui bivnnuhat ja dahket álkibun girjjiid guldalit. Sámi jietnagirjjit galggašedje oažžut juogo

sierra applikašuvnna, dahje válđojuvvot mielde dálá applikašuvnnaide.

Girjerájut Norgga bealde Sámis leat dahkan šiehtadusa vai sáhttet luoikat e-girjjiid. Sámi girjjit eai gula vel dán fáldalahkii, ja dat mearkkaša ahte dat eai leat olámuttus sidjiide geat háliidit lohkat girjji elektrovnnalaččat. Sámi girjjit fertejit maid gullat dán ortnegii.

Sámediggi háliida:

- Álggahit čállin- ja lohkanmiellaprográmma mánáide ja nuoraide
- Álggahit čállingilvohallama nuoraide
- Váikkuhit dasa ahte populearagirjjálašvuoda mánáide ja nuoraide jorgaluvvo sámegillii
- Váikkuhit dasa ahte buvttaduvvojit eanet sámegiel jietnagirjjit ja e-girjjit mánáide ja nuoraide
- Váikkuhit dasa ahte maiddái sámegiel girjjit gullet Norgga kulturráđi sisa-oastinortnegii ođđa Norgga čáppa-girjjálašvuoda várás

1.5 Kulturfáldagat mánáide ja nuoraide

Sámegielat ja sámi kultuvra leat lágga čadnojuvvon oktii, ja kulturfáldaga bokte besset mánát ja nuorat vásihit ja geavahit giela lundolaččat doaimmain ja stoahkamiin. Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte kulturskuvllat addet mánggabeallássa ja buori sámi giella- ja kulturfáldaga. Ovtasbargu iešguđet kulturskuvllaid gaskka livččii maid ávkkálaš vásáhusaid ja jurdagiid lonohallamii. Danne áigu Sámediggi váikkuhit dasa ahte ásašuvvo kulturskuvlafierpmádat sámi giellaguovllu kulturskuvllaid várás. Mii áigut maiddái ráhkadit ABC-bagadusgihppaga kulturskuvllaid sámi giella- ja kulturdoaimmaid várás.

Sámedikki mielas berre maid ásašit nátionála sámi kulturbáji mánáide ja nuoraide. Dán kulturbájis berre leat johtti doaibma ja das berre leat sihke kantuvra ja neahttabáiki. Mánáid kulturbáji sáhtta leat doarjjan ja bagadus- san kulturskuvllaide, giellaguovddážiidda, nuoraidservviide ja earáide geat barget

buriid giella- ja kulturfálaldagaid ovddidemiin báikkálaččat. Mánáid kulturbádjái berre gullat sihke sámi musihkka ja luohiti, dásun ja drámá, dáidda ja giehtaduodji, sámi duodji ja árbediehtu.

Kultuvrralaš skuvlalávkkas (KS) leat menddo uhccán sámegiel buvttadeamit. Dan jearahit sihke skuvllat ja sii geat barget KS:in, muhto leat uhccán ruđat ráhkadit dakkár buvttade-miid maid sáhtta váldit mielde KS:i. Ii galg-gašii leat dušše Sámedikki ovddasvástádus gokčat sámi buvttademiid jearaheami. KS barggaheaddjit fertejit, seamma láhkai go dárogiel doaibmajuid oktavuodas, aktiivva-laččat láhčit saji eanet sámi buvttademiide.

Valáštallan lea ollu sámi mánáid ja nuoraid astoáigedoaimma, ja valáštallamis lea guovd-dáš sadi sámi servodagas. Valáštallanlágide-amit ja deaivvadeamit lea vuogas giellaarenat, ja sámegiella ferte geavahuvvot ja boahit buorebut oidnosii dakkár arenain. Sámi valáš-tallama lokten bajit nationála dássái sáhtta maid oainnusmahttit sihke sámi valáštallama ja giela stuorát oktavuodas.

Sámediggi áigu:

- Viidáseappot ovddidit kulturskuvlla ja ráhkadit ABC kulturskuvlla ja eará giellabirrasiid gielladoaimmaid várás
- Ásahit kulturskuvlafierpmádaga sámi giellaguovlluid kulturskuvllaid várás
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo mánáid kulturbádjji
- Váikkuhit dasa ahte lágiduvvo Mánáid giella- ja kulturbeaivi sámi vahku oktavuodas
- Gulalahadettiin valáštallanlihtuiguin ja -servviiguin vuolgahit dan ahte sámegiella oainnusmahttojuvvo ja geavahuvvo valáštallanlágidemiin

1.6 Sámegiel dearvvašvuoda-fálaldagat mánáide ja nuoraide

Mánáid deaivvadeapmi dearvvaš-vuodastašuvnnain

Máná vuosttaš deaivvadeapmi dearvvaš-vuodastašuvnnain dáhpáhuvvá juo ovdal go máná riegáda. Jortamovra addá váhne-miidda rávvagiid ja bagadusa vuordináiggis, ja dávjá válljejuvvo giella dalle juo. Muhtu-miidda lea sámegiella lunddolaš válljen, go sii bajásšaddet dakkár báikkálaš birrasis gos sámegiella lea lunddolaš beaivválaš giella. Nu ii leat buohkaide, ja deatalaš lea ahte váhne-mat nu árrat go vejolaš ožžot doarjaga ja bagadeami dán válljemis. Jortamovrraid giella- ja kulturgelbbolašvuohta mearkkaša ollu. Go sii addet doarjaga, dieđuid ja baga-deami dán válljemii, de sámegiella válljen dovdo oadjebassan.

Dearvvašvuodastašuvdna čuovvu mánáid riegádeami rájes dassážiigo sii devdet 18 jagi. Dearvvašvuodastašuvdna galgá addit rávva-giid ja bagadusa buot dan birra mii guoská mánái, maiddá máná giellaovdáneapmái. Sámegielat mánáide, leš dal sámegiella eat-nigiellan dahje nubbingiellan, lea hui deatalaš ahte kártenávdnasat ja giellaovdáneami čuovvuleapmi lea máná eatnigillii. Deatalaš lea maiddá ahte dearvvašvuodadivššáris lea nana gelbbolašvuohta mánggagielatvuodas ja oppalaš máhttu sámegielaid ja sámi kultuvrra birra vai sáhtta addit buriid dearvvašvuodabálvalusaid. Juohke galledeami oktavuodas dearvvašvuodastašuvnnas sii addet diehtajuohkinávdnasiid, mat hárve leat jorgaluvvon sámegielaide. Dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalus mielldisbuktá ahte deatalaš dieđut main lea mearkkašupmi mánáide ja nuoraide, leat olámuttus máná eatnigillii. Dearvvašvuodastašuvdna ávžžuha váhne-miid hállat hui ollu mánáin ja lohkat mánái nannen dihtii máná giellaovdáneami. Sámegiel bagadus mánáidgirjjálašvuođa birra berre danne leat fidnemis buot dearvvašvuodastašuvnnain.

Sámi mánát bajásšaddet iešguđet báikkiin riikkas, ja danne lea váttis nannet buot riikka dearvvašvuodastašuvnnaid giella- ja kultur-gelbbolašvuoda. Danne mii oaidnit dárbbu ovddasmanniprošektii sámi digitála dearvvašvuodadivššárbbálvalusain, mii addá sihke dearvvašvuodastašuvnnaide ja geavaheddjiide rávvagiid ja bagadusa. Dearvvašvuodadivššárbbálvalus galgá leat sihke neahttabáiki ja kantuvra, ja dat galgá aktiivvalaččat juksat sámi mánáid ja nuoraid. Sosiála mediaid geavaheapmi lea deatalaš dán barggus. Ollu nuorat čuvvot Helsesista Snap Chatas, ja sullasaš fáladat sámi nuoraide sáhtášii leat mielde addimin buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid.

Nuoraid deaivvadeapmi dearvvašvuodastašuvnnain

Nuorravuodaáigi lea deatalaš áigodat eallimis. Dáidá leat dat áigodat eallimis goas dáhphuvvet eanemus rumašlaš, psyhkalaš ja sosiála rievdamat, ja goas dahkkojuvvojit válljemat main sáhttá leat stuorra mearkkašupmi eallimii dan maŋŋá. Áigodagas hábmejuvvo identitehta: Gii lean mun, maid galggaŋ oaivvildit ja manin galggaŋ šaddat? Rievdamat ja nuppastuvvamat dahket ahte nuorravuodaáiggi sáhttet ollugat vásihit gáibi-deaddjin, vaikke vel buot mii dáhphuvvá lea áibbas lunddolaš.

Lea stuorra bargu leat nuorra ja rávásmuvvat. Sirdašumi mánnávuodas nuorravuhtii ja rávásmuvvamii ferte hálldašit. Seammás go galgá mearridit iešguđet válljemiid mat gusket nuorravuhtii, de leat sámi nuorain ollu eará válljemat maidda sii fertejit gávdnat vástádusa. Sámi identitehta ja gullevašvuhta sámi servodahkii lea divrras mátkegálvu mii sámi nuorain lea fárus. Muhtumin dat dat-tetge sáhttá dovdot váttisin. Nuorat sáhttet givssiduvvot sin sámi gullevašvuoda geažil, sii sáhttet vásihit ahte eai dohkkehuvvo dahje sii dovdat ahte sii eai leat doarvái buorit.

Deatalaš lea ahte dearvvašvuodadivššáriin lea gelbbolašvuhta dustet dáid hástalusaid vai sámi nuorat váldojuvvojit vuostá áddejumiin ja máhtuin sámi servodatdilliid birra. Nuoraide geat bajásšaddet dakkár báikkiin gos sámevuhta ii leat nu oidnosis, ja stuorát gávpogiin, sáhttá leat hástaleaddjin go dearvvašvuodadivššáris ii leat doarvái gelbbolašvuhta. Sámi digitála dearvvašvuodadivššárbbálvalusa ovddideapmi lea danne okta Sámedikki dearvvašvuodafálaldagaid pilohta-prošeavttain mánáide ja nuoraide.

Sámediggi áigu:

- Vuolggahit barggu ásahtit sámi digitála dearvvašvuodadivššárbbálvalusa mánáide ja nuoraide
- Ráhkadit giella- ja kulturbagadusa jortamovrraid ja dearvvašvuodadivššárriid várás
- Váikkuhit dasa ahte buot dearvvašvuodastašuvnnaid diehtajuohkinávdnasat jorgaluvvojit sámegielaide
- Ráhkadit gelbbolašvuodapáhkaid dearvvašvuodadivššáriid várás mas lea bagadusgihpa giellaválljema birra, kursaráidu, diehtajuohkinávdnasat sámegielaide, lista mii čájeha mat baby-girjjit ja pedagogalaš ávdnasat gávdnojit
- Váikkuhit dasa ahte kárteniskosat leat fidnemis sámegielaide, ja ahte dat leat áddehahttit ja ahte dain lea buorre giella

2 Áŋgiruššansuorgi: Oainnusmahttin ja ovttasbargu

Mihttomearri: Sámegielat oidnojit ja gullojit servodagas

Giela oainnusmahttin govvida gullelaš-vuođa, leahkima ja dohkkeheami. Sámegiella ja dárogiella leat virggálaš gielat Norgga bealde Sámis. Dattetge eai leat sámegiella ja dárogiella ovtaárvosaš ja ovttadássásaš gielat dálá servodagas. Sámi álbmogii, sihke sidjiide geain lea sámegiella eatnigiellan ja sidjiide geat háliidit oahppat sámegielaid, lea stuorra mearkkašupmi das ahte sámegielat oidnojit servodagas. Dat sihke loktešii gielaid árvvu ja attášii sámi álbmogii dakkár dovddu ahte sin giella ja kultuvra dohkkehuvvo. Giela oainnusmahttin ovttaskas olbmui lea deatalaš, dannego giella lea persovnnalaš ja identitehtaduddjojeaddji ja lahka čadnon dovduide.

Gielaid oainnusmahttin dáhpáhuvvá čielgasepmosit čállingiella bokte. Giella oainnusmahttojuvvu galbema, dáiddalaš ovdanbuktima, dokumeanttaid, ruovttusiidduid ja tekstema bokte. Giella mii oidno lea guovddáš veahkkeneavvu giellaoahpahusas, seammáš go dat addá árvvu gillii. Danne lea deatalaš láchit dili nu ahte čállingiella geavahuvvo eanet.

Sámegielaid oainnusmahttimis ja ovddideamis lea ovttasbargu iešguđet aktevrraiguin áibbas deatalaš. Sámediggi ii bastte okto sámegielaid nannosit loktet almmá sihke priváhta ja almmolaš aktevrraid veahki haga. Mii háliidit ollislaš giellaloktema servodagas, ja mii leat gitta das ahte sihke gielddalaš ja almmolaš hálddašeapmi, ealáhusat, priváhta ja almmolaš aktevrrat ja don ovttaskas olmmožin, váldet stuorát ovddasvástádusa sámegielaid oainnusmahttimis ja geavaheamis. Mii áigut geavahit resurssaid dasa ahte ávžžuhit, movttiidahttit ja váikkuhit buohkaid leat mielde láchimin saji sámegielaide servodagas.

2.1 Sámegielaid oainnusmahttin nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat

Álgoálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jahki

ON mearridii 2016:s ahte 2019 galgá leat álgoálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jahki (IYIL2019). UNESCO lea ožžon ovddasvástádusa jođihit plánenbarggu. IYIL2019 lea vuosttažettiin liiba oainnusmahttin ja ávvudit álgoálbmotgielaid, ja bovdet searvevuhtii sihkkarastin dihtii gielaid boahteáiggi. Stivrenjoavku lea ásahuvvon masa buot čieža álgoálbmotregiovnna leat bovdjuvvon oktan stáhtaiguin ja ON álgoálbmotorgánaiguin. Sámedikki presideanta Aili Keskitalo ovdasta árktaš álgoálbmotgielaid stivrenjoavkkus, ja lea mielde stivrenjoavkku jođihangottis.

UNESCO lea rahpan sierra ruovttusiiddu giellajagi várás. Sii ávžžuhit buohkaid bidjat dohko dieđuid riikkaidgaskasaš konferánsaid, lágidemiid ja eará dáhpáhusaid birra mat plánejuvvojit giellajagi oktavuođas. Dá lea liŋka ruovttusiidui: <https://en.iyil2019.org>. Deike lea maid dá vejolaš stáhtaide, organisašuvnnaide, ásaheamiid ja fitnodagaide registreret iežaset beallalažžan ja veahkehit barggus giellajagiin. Giellajagi plánejuvvon loahpahuvvot máilmmiviidosaš konferánsain dakkár loahppadokumeanttain mii galgá leat láidesteaddjin viidásat bargui álgoálbmotgielaid suodjaleamis ja ovddideamis.

Sámediggi áigu vuolggahtit ovttasbarggu Ruota ja Suoma beale sámedikkiiguin ja Sámiráđiin giellajagi oktasaš lágidemiid ja čalmmustahttimiid birra. Sámediggi áigu Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte váikkuhit dasa ahte davviriikkalaš stáhtat leat mielde IYIL2019 čalmmustahttimin.

Giellakonferánssa

Sámediggi vuolggaha Giellaloktema čuoovvoleami ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotgielaid jagi sámi giellakonferánssain Romssas guovvamánu 4. ja 5. beaivvi 2019. Giellakonferánssa lea rabas buohkaide ja Sámediggi áigu maid bovdet máilmmi iešguđet osiid álgoálbmogiid. Giellalokten ja ártalaš guovlluid álgoálbmotgielat leat oassin giellakonferánssa fáttáin.

Báikenammasymposia

Nammafágalaš dutkan lea deatalaš sámi báikenamaid oainnusmahttimii. Lea dárbu aktiivvalaččat ovddidit sámi nammafágalaš dutkama. Davviriikkalaš ovttasbargolávdegoddi nammadutkama várás, Den Nordiske samarbeidskomiteen for navneforskning (NORNA), lágida sihke konferánssaid ja symposiaid, ja áigu 2019:s lágidit seminára fáttáin mii lea unnitlohkogielaide namaid birra mat leat unnitlohkoguovlluin ja unnitlohkodilis. Dán symposia lágida Sámi allaskuvla Guovdageainnus 2019 cuorjománus. Sámediggi lea ovttasbargi ja lea mielde ruhtadeamen dan. Lassin nammadutkamii galggašii dát symposia leat gulahallanarenan unnitlohkogielaide nammadutkiide ja relevánta aktevrraide.

Sámi giellavahkku

Sámegielaide oainnusmahttin lea Giellaloktema guovddázis, ja mii leat oaidnán dárbbu involveret iešguđet aktevrraid ja bargat singuin ovttas sámegielaide oainnusmahttimiin servodagas. Danne mii evttohit lágidit Sámi giellavahku 2019 čavčča. Mii doaivut ahte iešguđet ásausat ja aktevrrat leat mielde oainnusmahttimin sámegielaide báikkálaččat, regionnalaččat ja našuvnnalaččat.

Lea maid lunddolaš oainnusmahttit sámi kultuvrra dán vahkus, ja mii háliidit várret ovttá beaivvi sámi giellavahkus erenoamážit mánáide ja nuoraide - mánáid giella- ja kulturbearivvi. Dan oktavuodas mii maddái čalmmustahttit buot mánáid ja nuoraid Norgga beale Sámis lokten dihtii máhtu sámegielaide ja sámi kultuvrra birra. Dat lea deatalaš ovdagáttuid ja rasismma eastadeami barggus.

Min mielas lea lunddolaš ovttasbargat Ráđdehusain ja Suoma ja Ruota beale sámedikkiguin sámi giellavahku birra álgoálbmotgielaide riikkaidgaskasaš čalmmusteami oktavuodas. Mii áigut maid vuolggahit ovttasbarggu ealáhusaiguin, gávppiiguin ja priváhta ja almmolaš aktevrraiguin álggahan dihtii iešguđetlágan doaimmaid ja doaibmabijuid dán vahkus.

Sámediggi áigu:

- Lágidit giellakonferánssa, báikenammasymposia ja sámi giellavahku
- Ávžžuhit ja bovdet ealáhusaid ja earáid leat mielde čalmmustahttimin álgoálbmotgielaide riikkaidgaskasaš jagi ja sámi giellavahku
- Váldit oktavuoda Ráđdehusain ja Suoma ja Ruota beale sámedikkiguin oktasaš doaibmabijuid birra álgoálbmotgielaide riikkaidgaskasaš jagi čalmmusteami oktavuodas
- Ráhkadit gilvvuid ja doaimmaid sámi giellavahku oktavuodas

2.2 Giellalokten servodagas

Giela oainnusmahttin juohkebeaivválaš dilis mearkkaša ollu giela árvui, gullevašvuodadovdui ja dasa ahte dovdat iežas dohkkehuvon. Mii illudit oaidnit gielaideamet servodagas. Dakkár stuorát nátionála lágideamet go Artic Race of Norway čájehedje sámegielaide ja sámi kultuvrra buoremus sáddenáiggis. Mii leat čuvvon Ella Marie Hætta Isaksen dán čavčča Stjerne-kamp riikaviidosas tv-programmas. Prográmma lea leamaš mielde oainnusmahttimin sámi kultuvrra ja giela, ja lea hui vuohkkasit ovdanbuktán luoddi šánjerin. Buot dát lea mielde oainnusmahttimin sámemevuoda ja loktemin máhtu sámegielaide ja sámi ja kultuvrra birra lassin dasa ahte dain lea stuorra symbolaárvu sámi álbmogii. Sámediggi háliida ahte eanet priváhta ja almmolaš aktevrrat, ealáhusat, gávppit ja eará aktevrrat leat mielde ná oainnusmahttimin sámegielaide ja sámi kultuvrra.

Suomas merkejit buot borramušgálvvuid ja ruovttudoalloartihkkaliid sihke suomagillii ja ruotagillii. Sámediggi doaivu ahte biebmo-buvttadeaddjit váldet bures vuostái min iniciatiivva čalmmustahttit sámegielaide, ja ahte ealáhusat aktiivvalaččat servet dán bargui. Mii eat jáhke dat lea iešguđet aktevrraid dáhtu duohken, muhto ahte váilevaš láhččin dagaha barggu hástaleaddjin. Danne áigut ráhkadit álggahanpáhkaid sátnelisttuiguin, frásaiguin ja ávkkálaš dajaldagaiguin ja dahkat daid olahttin aktevrraide. Mii áigut maid bovdet čoahkkimiidda gos mii muitalit min barggu birra oainnusmahttimiin sámegielaide. Oaidnit maidái ahte sáhtta leat ávkkálaš ráhkadit gárvves galbbaid dahje darvvihanmearkkaid sámegillii maid mii sáhtti juohkit mánáid-gárddiide, skuvllaide, gielddahálddahaide jna. Giitun dasa ahte aktevrrat servet dán deatlaš bargui mii áigut jahkásaččat geiget giellabálkkašumi aktevrraide geat leat leamaš earenoamáš ovddasmannin sámegielaide báikkálaččat ja nátionálalaččat.

Sámegielaide oainnusmahttimis lea sáhka máhttogaskkusteamis. Mii háliidit ahte Norgga servodat galgá oažžut eanet máhtu ja áddejumi sámegiela, kultuvrras ja servodateallimis. Deatlaš lea maidái ahte buot mánát mánáidgárddiin ja skuvllain oahpásmuvvet sámegielaide, ja mii jáhkkit ahte jus buot mánát Norgga beale Sámis oahpašedje muhtun sámegiel sániid, de dat livččii mielde loktemin giela árvvu ja seammás loktemin áddejumi giela erohusain.

Eará mánngagielat riikkain oahpahuvvo mánngga gielas skuvllas. Mii oaivvildit ahte buot mánát Norgga beale Sámis galggašedje oahppat muhtun sámegiel sániid. Sámediggi áigu ovttasbargat sámi mánáidgárddiiguin ja skuvllaiguin ráhkadan dihtii oahpásmahhtinpáhkaid sámegielsániiguin buot riikka mánáidgárddiide ja skuvllaide.

Sámediggi áigu:

- Ráhkadit álggahanpáhkaid mas lea sátnelistu, dajaldagat ja doahpagat, gárvves galbbat ja liibmamearkkat, ja eará dieđut sámegiela čalmmustahttima birra.
- Bovdet ealáhusaid diehtujuohkinčoahkkimii Sámedikki giellaloktema ja sámegiela čalmmustahttima birra.
- Jahkásaččat juohkit giellabálkkašumi aktevrraide geat čalmmustahttet ja ovddidit sámegiela, sihke báikkálaččat ja nátionálalaččat.
- Ráhkadit álggahanpáhkaid main leat sámegiel sánit mánáidgárddiide ja skuvllaide.

2.3 Sámegielaide oainnusmahttin diehtujuohkinávdnasiiguin

Sámegielat fertejit geavahuvvot eanet almmolaš hálddašeamis, ja almmolaš diehtujuohkin ferte maid leat sámegillii, maidái digitálalaččat. Deatlaš lea ahte gielat dahkkojuvvojit ovttadássášžan geavadis, sihke gielddalaš ja almmolaš hálddašeamis. Dat lea deatlaš ovttaskas olbmo giellavuogatuvoaid sihkkarastimis, ja vai sámegielat Norgga beale Sámis oidnojit ja adnojuvvojit árvvus. Sámeláhka deattuha ahte sámegielaide hálddašanguovllus galget almmolaš orgánaid almmuhusat mat gusket olles álbmogiid dahje osiide das, leat sámegillii ja dárogillii. Almmuhusaid jorgalangáibádus guoská almmuhemiide almmuhandávvaliin, plakáhtaide, aviisaalmmuhemiide ja eará dakkáriidda. Dát galggašii maid gustot hálddašanguovllu olggobealde. Dain gávpogiin gos lea sámi álbmot, fertejit dieđut ja almmuhusat leat mánngga sámegillii.

Diehtujuohkinávdnasiidda gullá diehtujuohkin, oaivadás ja máhttogaskkusteapmi. Iešguđet surggiide ráhkaduvvojit ođđa diehtujuohkinávdnasat, ja lea deatlaš ahte buot lágan dieđut mat leat jurddašuvvon olles álbmogii, maidái leat sámegielaide. Berre leat automatihkka das ahte buot lágan dieđut álo ráhkaduvvojit sámegielaide bálddalagaid dáro-

gielain. Dás lea erenoamážit sáhka dieđuin mat leat jurddašuvvon mánáide, nuoraide ja vuorasiidda dearvvašvuodasuorggis.

Dál leat dušše muhtun lágat ja lálkaásahusat jorgaluvvon sámegillii, dahje dušše ovttá sámegillii. Dát lágat leat máinnašuvvon dakkár lálkan mas lea erenoamáš mearkkašupmi olles sámái álbmogii dahje osiide das. Ferte čielgasit mitaluvvot guđe lágat ja lálkaásahusat leat sámegielaide, ja dat fer-tejit maid gávdnot buot sámegielaide Norgga beale Sámis.

Sámediggi háliida:

- Ahte buot dat diehtjuohkinávdnasat main lea mearkkašupmi olles sámái álbmogii, jorgaluvvot sámegielaide, ja almmuhuvvot maid dáid digitálalaččat.
- Ahte almmuhusat sámái guovlluin maid dáid leat sámegielaide
- Ahte lágat ja lálkaásahusat maid dáid jorgaluvvot julev- ja lullisámegillii, ja dadistaga ođasmahttojuvvojit sámegielaide go mearriduvvot rievdadusat

2.4 Sámegielaid oainnusmahttin media- ja girjjálašvuodafálaldagaid bokte

Mediat ja girjjálašvuhta leat deatálaččat servodahkii, ja dain lea ovddasvástádus oainnusmahttin sámegielaid ja ovddidit buori giellageavaheami. Mediaid bokte mii oázžut sihke dieđuide ja guoimuheami. Sámi mediafálaldahkii gullet sihke sámegielfálaldagat ja sisdoallu sámái diliid birra, ja dat leat deatálaččat min identitehtaduddjomii. Mediat rivdet johtilit, nu mo servodat muđui ge. Ássanmáile lea rievdamin, ja stuorát oassi sámái álbmogis bajásšaddá árbevirolaš sámái guovlluid olggo-bealde. Das lea mearkkašupmi sámegielaid ovdáneapmái, ja dagaha ahte dárbbášuvvot eambbo buorit sámái mediafálaldagat. Ollu guovlluin lea giella ealáskahttinproseassas. Sámi mediafálaldat sámái álbmoga várás ferte dan vuhtiiváldit ja leat mielde nannemin ja ovddideamen gielaide. Nana giellabirrasiid huksen mearkkaša gelbbolašvuoda čohkken

ja nana ásaheamis huksen mat fuolahit iešguđet servodatdoaimmaid mat dál eai fuolahuvvo. Dat lea deatálaččat sámegielaid oainnusmahttimis ja nannemin, ja ovddidit sámegielaid iešguđet giellaguovlluin. Dan oktavuodas áigu Sámediggi geahčadit vejolaš čovdosiid lulli- ja julevsámi mediabirrasiid ovddideami várás. Sihke danne vai mii oázžut stuorát mediabirrasa, ja vai leat mielde nannemin mediabirrasiid ja lasiheamen mediafálaldagaid lulli- ja julevsámegillii.

Dál leat hui uhccán sámái prográmmat, filmmat ja buvttadeamat. Earret eará ferte bargat dan ala ahte sámegielat ožžot stuorát sáji tv-kaná-lain, filmain ja interneahhtasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide. Deatálaš lea ahte daid prográmmaid mat ráhkaduvvot ja buvttaduvvot muhtun riikkas, beassá geavahit buot riikkain main lea seamma giella. Dál dat leat dávjá lohkkaduvvon nu ahte ovdamearkka dihtii ii beasa NRK prográmmaid geahččat olgoriikkas. Lea hui heittot go ollu giellageavaheaddjit eai oáččo ávkki dain prográmmain mat leat ráhkaduvvon.

Sámi girjjálašvuhta lea hui deatálaš buori giellagáhttemii, ja danne lea deatálaš ahte almmuhuvvo girjjálašvuhta mas lea sihke buorre giella ja mii seammás heive ahke-jovkui ja movttiidahtta lohka. Sámegiel girjjálašvuoda buvttadeapmi ja girjjálašvuoda jorgaleapmi sámegielaide lea deatálaš sámegielaid nannemin ja ovddideapmái. Sámi girjjálašvuhta berre maid álo almmuhit digitálalaččat. Sámegielat čáliliid rekrutteren, sámái lágádusaid nannen, olgoriikka girjjálašvuoda jorgaleapmi sámegillii, seammás go dat jorgaluvvo dárogillii, ekonomalaš resursat sámegiel girjjálašvuoda buvttadeapmái ja jorgaleapmái leat muhtun árgiruššamat maid Sámediggi áigu čadahit sámái girjjálašvuodasuorggis.

Čális fal! -girječálloahppu lea ovttasbargo-prošeakta Sámedikki, Sámi girječáliliid searvvi (SGS) ja Sámi dáiddárráđi (SDR) gaskka. Prošeavtta ulbmilin lea oččodit eanet čáppagirjjálašvuoda girjealmmuhemiid ja rekrutteret eanet girječáliliid sámegillii čálit. Sámediggi háliidat ovddidit Čális fal! viidá-

seappot, ja oaivvilda ahte lea lunddolaš ahte oahppu biddjojuvvo universitehtii/allaskuvlii vai oassálastit ožžot oahppočuoggáid ja sáhttet oažžut oahppoloana. Sierra joavkkut galggašedje ášahuvvot iešguđet sámegielaid, ja dárbu lea maid ohcat ovttasbargoguimmiid Ruota, Suoma ja Ruošša bealde.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte bohtet eanet prográmmafálaldagat ja ahte sámegielat ožžot stuorát sáji tv-kanálain, filmmain ja interneahhtasiidduin
- Bargat dan ala ahte sámegielat oidnojit aviissaid ovdasiidduin, neahttasiidduin ja sullasaš sájiin
- Váikkuhit dasa ahte buvttaduvvojit eanet applikašuvnnat sámegielaid
- Rekruteret sámegiella- ja kulturgelbbolašvuoda sámegiella- ja dárba mediaide
- Oččodit journalisttalaš oahpahusa sámegielagiidda, vejolaš ođđa čáliliide, earenoamážit julev- ja lullisámi guovlluin
- Álggahit rekrutterendoaimmabijuid vai oažžut eanet sámegielat girječáliliid
- Váikkuhit dasa ahte Čális fal!-prošeakta ovddiduvvo viidáseappot
- Bargat dan ala ahte ášahuvvo ovttasbargu gaskal NRK, SVT ja YLE sámegiellaide oktavuodas, earenoamážit mánáide ja nuoraide

2.5 Galben sámegielaid

Galben sámegielaid lea mielde loktemin giella árvvu ja oažžumin giella oidnosii almmolaš sájiin. Galbemis leat buorit oalgeváikkuhusat ja sáhtta leat mielde eambbo báikkiid ovddideamen mánggakultuvrralaš servodahkan. Maŋimus jagiid mii leat oaidnán eanet ahte eanet galbbaid, earret eará leat Avinor ja NSB galben girdišiljuid ja ruovdemáđiistašuvnnaid sámegillii. Stáhta geaidnodoaimmahat lea maid ceggen eanet báikenammagalbbaid maŋimus jagiid. Almmolaš galbbat sámegillii loktejit giella stáhtusa ja árvvu, seammáš go galbbat čájehit guovllu sámegiella leahkima ja historjjá.

Daid orohagaid galben mat rasttidit biilageainnuid, lea mielde eanet oainnusmahttin sámegielaid, seammáš go dat lea mielde loktemin dihtomielalašvuoda sámegiella leahkimis ja máhtu sámegiella boazodoalu birra Norgga beale Sámis. Dakkár galbema oktavuodas lea ávkkálaš ráhkadit applikašuvnnaid mat muitalit sihke orohaga, johtolagaid, historjjá ja maid ja johtaleami birra boazojohtima oktavuodas ja dalle go leat bohccot geaidnoguorain. Sámediggi háliida ahte lagamus jagiid deattuhuvvo almmolaš visttiid, ášahusaid ja báikkiid galben ja oainnusmahttin.

Sámediggi háliida:

- Ahte galbejuvvo sámegielaid dain báikkiin gos lea dohkkehuvvon báikenamma sámegillii ja gos muđui galbejuvvo dárogillii
- Ahte orohagat mat rasttidit biilageainnuid, galbejuvvojit sámegillii, ja ahte ráhkaduvvojit applikašuvnnat main leat dieđut orohagaid birra
- Ahte almmolaš ášahusat galbejuvvojit sámegielaid, maid dá skuvllat, mánáidgárddit, dearvvašvuodaguovddážat, valástallanrusttegat, kulturviesut jna.
- Váikkuhit dasa ahte sámegielat oidnojit buot almmolaš báikkiin nu go girdišiljuin, bussestašuvnnain, kinoin, kulturviesuin ja buot nátionála viesuin ja huksehusain.
- Ávžžuhit priváhta fitnodagaid oainnusmahttit sámegielaid

2.6 Sámi báikenamat

Sámi báikenamaid geavaheapmi ja oainnusmahttin lea deatalaš giella- ja kulturovddidandoaimmabidju. Sámi báikenamat leat maid deatalaš kulturmuittut. Sámi báikenamat válddahit dávjá báikki, juogo mo dat lea dahje masa báiki lea geavahuvvon. Leat maid ollu báikenamat maid eat sáhte čilget dál, ja dat leat várra nu boarrásat ahte ieš sátni lea jávkan beaivválaš giella. Dakkár guovlluin gos giella áiggi mielde lea jávkan dahje lea uhccán geavahuvvon, leat ollu

báikenamat jávkan. Dakkár oktavuodain sáhtta nama jietnadeapmi rievdat ja danne gártat váttisin dulkot dan mearkkašumi maŋit áiggis. Sámi báikenamaid systemáhtalaš registreren ja čohkken, erenoamážit dakkár guovlluin gos uhccán sámi nammaávdnasat leat čohkkejuvvon, livččii buorre investeren. Dan oktavuodas lea maid deatalaš ráhkadit nammafágalaš arkiivva vai nammaávdnasat leat álkit olámuttus. Dat mearkkaša maid oažžut sámi báikenamaid almmolaččat dohkkehuvvot vai sáhttet geavahuvvot kárttain ja galbbain.

Vai álbmot geavahišgoađášii sámi báikenamaid, lea deatalaš ahte sámi báikenamat geavahuvvojit beaivválaš gielas, ja maid gávdnojit ođđaáiggi vuodđovuogádagain, nu go applikašuvnnain. Dakkár applikašuvnnain sáhtášii leat historjágaskkusteapmi báikkis, báikenama historjá, giella- ja kultur-gaskkusteapmi báikkis ja muđui eará mii lea guoskevaš báikenammii. Lokten dihtii beroštumi báikenammii ja oažžun dihtii dan eanet oidnosii, de sáhtta lágidity iešguđet doaimmaid main báikenamma lea fáddán.

Sámediggi áigu:

- Hukset sámi nammafágalaš arkiivva vai ávdnasat leat álkit olámuttus
- Ahte sámi báikenamat registrerejuvvot ja čohkkejuvvot systemáhtalaččat
- Ovddidit giellaarenaid main báikenamat leat fáddán
- Erenoamážit deattuhit báikenamačohkkema dakkár báikkiin gos giella lea ealáskahttinproseassas
- Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvo applikašuvdna báikenamaide, mas deaddu biddjojuvvo guovllus kultuvrii, árbevieruide ja historjágaskkusteapmái
- Movttiidahttit sámi báikenamaid geavaheami maiddái dárogielas, sihke njálmmálaččat ja čálalaččat

2.7 Terminologijjaovddideapmi

Sihkkarastin dihtii oktasaš vuodu sámegielaid lea deatalaš oažžut oktasaš terminologijjaovddideami ja normerema riikkarájáid rastá. Livččii hui unohas jus sámegielat ovdánit iešguđet guvlui, go dat sáhtta dagahit gulahallanváttisvuodaid riikkarájáid rastá. Sámediggái lea deatalaš oažžut áigái davviriikkalaš ovtasbarggu vai terminologijja sáhtta geavahit riikkarájáid rastá. Mihtto-mearrin lea ahte terminologijjaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dáhphuvvá dakkár davviriikkalaš ovtasbarggus mas lea sihke fága- ja giellagelbbolašvuolta. Dál ovtasbargu rastá riikkarájáid dáhphuvvá prošeaktan Sámi Giellagáldu olis, mii lea Sámi Parlamentáralaš Ráđi (SPR) vuollásaš. Terminologijjaovddideapmi dárbbášuvvo buot servodatsurggiin go giella galgá sáhttit geavahit iešguđet fágasurggiin. Váilevaš terminologijjat dagahit stuorra hástalusaid dál, ja dilli lea duođalaš earenoamážit lulli- ja julevsámegielas. Danne lea deatalaš ahte gávdno bistevaš orgána mii bargá terminologijjaovddideamiin, kvalitehtasihkkarastimiin ja normeremiin. Sámediggi oaidná dárbbun ásahtit sierra terminologijjajoavkkuid bihtán- ja ubmisámegielaid várás Sámi Giellagáldu vuollásažžan.

Sámediggi áigu:

- Beavttálmahttit terminologijjabarggu
- Sihkkarastit ahte Sámi Giellagáldu šaddá bistevaš orgánan sámegielaid normeremii
- Váikkuhit dasa ahte ásahtuvvojit terminologijjajoavkkut bihtán- ja ubmisámegielaid

2.8 Sámegielat ja IKT geavaheapmi

Earret eará doaibmi korrekturprográmmat, divvunprográmmat ja jorgalanprográmmat leat deatalaččat jus sámegielat galget sáhttit čuovvut teknologalaš ovdáneami ja digitaliserema servodagas. Dat álkidivččii sámi

čállingiela geavaheami. Deatalaš lea maid ahte gávdnojit eará teknologalaš veahkkeneavvut nu go buresdoaibmi hállansyntesa sámegielaide. Dát giellafágalaš reaiddut fertejit maid ođasmahttojuvvot dárbbu mielde.

Sámi čállinmearkkat iešguđet diehtovuoduin buktet hástalusaid earret eará sámi namaid ja báikenamaid registrerema oktavuodas. Diehtovuoduid, GPS, applikašuvnnaid ja eará dakkáriid oktavuodas dárbbášuvvo teknologalaš ovddideapmi vai dain lea álki geavahit sámi čállinmearkkaid. Sámegielain fertejit maid leat digitála sátnegirjijt ja eará veahkkeneavvut. Áibbas deatalaš lea ahte daid lea álki geavahit ja áinnas čohkkejuvvon seamma sadjá.

Fertejit maid leat dieđut dan birra guđe giellafágalaš veahkkeneavvut gávdnojit, ja daid ferte oahpasmahttit servodahkii. Geavaheddjiide ferte maid juohkit dieđuid giellafágalaš veahkkeneavvuid ođasmahttima birra. Vai buohkat galget sáhttit geavahit iešguđet giellafágalaš veahkkeneavvuid, lea deatalaš ahte gávdno bagadus ja tehnikkalaš veahkki veahkkeneavvuid geavaheami várás.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte gávdnojit buresdoaibmi korrekturprográmmat, grammatihkkadárkkisteamit ja jorgalanprográmmat sámegielaide ja ahte gávppálaš fitnodagat váldet daid mielde standárdan iežaset buvttademiin
- Váikkuhit dasa ahte davvisámegiela hállansyntesabargu ovdána, ja ahte ráhkaduvvojit maiddá hállansyntesat julev- ja lullisámegiela várás
- Váikkuhit dasa ahte prográmmain ja registariin galgá leat vejolaš geavahit sámi bustávid
- Ráhkadit diehtujuohkima daid giellafágalaš veahkkeneavvuid birra mat gávdnojit ja váikkuhit dasa ahte addojuvvo tehnikkalaš veahki ja bagadusa giellafágalaš veahkkeneavvuid geavaheami ja sajáiduhttima birra

2.9 Sámegielaid geavaheami kárten

Iešguđet giela dilli ferte biddjojuvvot vuodđun buori giellapolitihtkkii. Dat eaktuda buori duogášmáhtu ja dássidis kártemiid. Leat vásihan ahte lea váttis háhkat dieđuid giella-geavaheddjiid loguid birra go eai leat registrerat maid sáhtta geavahit dasa. Sámediggi áigu ovtta statistihkalaš guovddášdoaimmahagain váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvo mále maid sáhtta geavahit vuodđun kártet sámegielhálliid logu. Buorre giellaplánen eaktuda ahte čađahuvvojit kártemat dássidit. Sámegielaid dilli lea iešguđetlágan, ii dušše gielaide gaskkas muhto maiddá iešguđet giela siskkobealde. Dat dagaha ahte dárbbášuvvojit iešguđet strategijat dasa ahte nannet ja ovddidit sámegielaide. Háhkan dihtii eanet máhtu iešguđet gielladiliid birra, ja nu sihkkarastit ahte strategijat leat heivejuvvon giellaguvlui, ferte dássedit kártet gielaide dili. Bihtánsámegiela, ubmisámegiela ja nuortalaš giela nannemii dárbbášuvvo vuosttažettiin vuodđobargu, nu go geavaheddjiid dálá dili duodašteapmi ja kárten. Gielaide kárten galgá geavahuvvot dasa ahte heivehit iešguđet guovlluid gielladoaimmabijuid ja bálvalusaid. Livččii maid vuogas registreret gielaide álbmotregistarii vái oččošii sámegiel bálvalusfálaldagaid vaikke ii leat daid gearahallan.

Sámediggi áigu:

- Ovddidit ulbmillaš vuogi dasa mo kártet sámegielagiid logu Norgga beale Sámis
- Váikkuhit dasa ahte sámegielat registrerejuvvot álbmotregistarii
- Bargat dan ala ahte Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oážžu resursaid vai sáhtta dássedit kártet ja analyseret sámegielaide dili ja ovdáneami Norgga beale Sámis
- Kártet bihtánsámegiela, ubmisámegiela ja nuortalaš giela dili Norgga beale Sámis

2.10 Ovttasbargu priváhta ja almmolaš oassálastiiguin

Sámediggi juolluda dál ruðaid ollu ásausaide ja oassálastiide. Sámediggi háliida ahte doarj- jaožžut buorebut árvvoštallet giellaperspek- tiivva iežaset prošeavttain, seamma láhkai go sohka beale perspektiivva galget árvvoštallat prošeavttain ja doaibmabijuin. Sámediggái lea lunddolaš ása hit giellagáibádusa sihke njuolggadoarjagiid ja ohcanvuðot doarjagiid juolludeami oktavuodas. Dat guoská maiddái doarjjaortnegiidda eará surggiin go gielas, ovdamearkka dihtii kultuvrras, ealáhusain ja dearvvašvuodas. Giellagáibádus mearkkaša ahte ása husat ja earát galget oainnusmahttit sáme gielaid, ja /dahje ovddidit sáme gielaid geavaheami.

Ohcamiin galgá boahtit ovdan mo doarjja galgá oainnusmahttit sáme gielaid ja lasihit daid geavaheami, ja galgá dieđihuvvot Sámediggái dábalaš raproteremis das mo ruðat leat geavahuvvon. Sámediggi háliida ahte sáme gielaid oainnusmahttin galgá leat fáddán čoahkkimiin ása husaiguin ja eará aktevrraiguin.

Ovttasbargu priváhta ja almmolaš aktevrrai- guin mearkkaša maiddái ahte aktevrrat buorebut oainnusmahttet ja jearahit giella- ja kultur máhttu, ja leat mielde dahkamin dakkár máhttu árvvolažžan. Giella- ja kultur máhttu jearaheapmi ja árvvusatnin lea mielde dahkamin bargosajiid geasuheaddjin, ja lea nu mielde loktemin giellamáhttodárbbu servodagas. Sámediggi háliida ahte priváhta ja almmolaš aktevrrat váldet stuorát ovddas- vástádusa ja leat mielde loktemin sáme gielaid árvu.

Priváhta ja almmolaš aktevrrat galggašedje aktiivvalaččat rekrutteret sáme giel gelbbolaš- vuoda iežaset fágasurggiide, ja eanet fitnat joatkkaskuvllain ja oahpposajiin rekrutteremin gelbbolašvuoda dan áiggi go studeanttat leat oahpu váldimin. Dat livččii mielde daga- heamen oahpuid geasuheaddjin ja vuolga- heamen gilvvu gelbbolašvuodas.

Viidáseappot livččii ávkkálaš priváhta ja almmolaš aktevrraide ja ása husaide kártet sáme giel máhttu iežaset suorggis vai álo sáhtášedje ráhkadit rekrutterenplána iežaset ása husii. Sámediggi ávžžuha maiddái priváhta ja almmolaš aktevrraid árvvoštallat fállat oahppolobiid dahje oahpu báلكkáin sihkarastin dihtii dárbbalaš sáme giel máhttu iežaset bargosadjái dahje ása husii.

Barggus álggahit odđa gielladoaibmabijuid, ása hit odđa giellaarenaid ja ovddidit nana giellabirrasiid servodagas, dárbbasuovo buorre ovttasbargu iešguðet aktevrraid gaskka. Seammás go lea deatalaš álggahit odđa doaibmabijuid báلكkálaččat, regiovnna- laččat ja nátióalalaččat, lea maid deatalaš árvvoštallat mo dálá doaibmabijut, ortnegat ja ása husat sáhttet geavahuvvot oainnus- mahttimis sáme gielaid. Sámedikki mielas lea deatalaš váikkuhit dasa ahte buot aktevrrat servodagas leat mielde ovddideamen sáme- gielaid ja sámi kultuvrra.

Lea maid sáhka das ahte ovddidit fála dagaid mat leat heivehuvvon daid ulbmiljoavkkuide doppe gos sii leat, ja hutkáivuodain ovddi- dit buriid gielladoaibmabijuid. Dat guoská erenoamážit giellafála dagaide mánáid ja nuoraid várás. Teknologiija ovdána johtilit, ja odđa fála dagat ovddiduvvojit dađistaga. Danne ferte giellafála dagaid heivehit dálá servodahkii ja teknologalaš ovdáneapmái, ja ferte maid geahččalit ovttasbargat iešguðet surggiid aktevrraiguin.

Sámediggi háliida:

- Ahte ása husat ja oassálastit mat ožžot doarjaga Sámedikkis galget oainnusmahttit giella ja /dahje ovddidit sáme gielaid lassi geavaheami
- Váikkuhit dasa ahte priváhta ja alm- molaš aktevrrat jearahit sáme giella gelbbolašvuoda
- Váikkuhit dasa ahte priváhta ja almmo- laš aktevrrat aktiivvalaččat rekrutterejit gelbbolašvuoda iežaset fágasurggiide

- Bargat dan ala ahte nationála institušuvnnat; Opera, Nationála Musea, Nationála girjerájus, Nationála vuorká, ja earát mat ožžot stáhtalaš jođihan-doarjagiid, geavahit sámi dáidagiid ja kultuvrra. Dán berrejit institušuvnnat geatnegahtit iežaset mearrádusaiguin, dego NRK mearrádusain leat (NRK-plakáhta §16 ja §22) maid Stuoradiggi lea mearridan.

2.11 Ovttasbargu sámi giellaguovddážiiguin

Sámediggái lea deatalaš sihkkarastit nana sámi giellaguovddážiid fágalaš gelbbolaš-vuođain, buriid rámmaeavttuiguin ja mánggabealat gielladoaimmaiguin.

Sámi giellaguovddážiid bargu nannemiin ja ovddideimiin sámegielaid báikkálaččat lea hui deatalaš. Giellaguovddážat leat mielde oainnusmahttimin sámegielaid, ja leat mielde ovddideamen čoahkkanan- ja deaivvadan-sajiid gos sámegielat geavahuvvojit. Sámi giellaguovddážiin, lassin mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain, lea deatalaš doaibma giellaoahpahusas báikkálaččat. Giellaguovddážiin lea deatalaš fágagelbbolašvuohta ja leat hui deatalaččat giellaoahpahusas olggo-bealde vuodđoskuvlla. Ollu giellaguovddážat geavahit báikkálaš giellaguddiid, ja árbedieđu gaskkusteapmi lea deatalaš oassi giellaguovddážiid fálaldagas.

Sámi giellaguovddážat leat organiserejuvvon iešguđet láhkai, ja doaimmat leat mánggabealagat. Muhtun giellaguovddážat fáallet giellaoahpahusa vuodđo- ja joatkadásis gáiddusoahpahusa bokte, lassin giellakurssaide rávesolbmuid várás. Eará giellaguovddážiin leat maid fálaldagat ovdaskuvlamánaide ja skuvlaohppiide doarjjan oahpahussii mánáidgárddis ja skuvllas. Mánaga giellaguovddáža leat árjjalaččat ráhkadan oahpponeavvuid. Giellaguovddážat leat maid mielde duodašteamen guovllu historjjá, suopmana, kulturmuittuid ja báikenamaid registreremiin ja duodašteamen. Ollu

giellaguovddážat ráhkadit giellafálaldagaid erenoamážit mánáid ja nuoraid várás, ja leat mielde ráhkadeamen deatalaš giellaarenaid báikkálaš servodagas.

Sámi giellaguovddážat ja museat leat dávjá seamma sajis. Museain lea dehálaš rolla kultuvrra, giela ja servodatmáhttu ovddidit. Danin lea museain lunddolaš rolla sámegielaid ovddidanbargguin.

Sámediggi lea Sámedikki jagi 2015 mannosaš strategijja vuodul sámi giellaguovddážiid várás dahkan rievdadusaid njuolggadoarjagiin sámi giellaguovddážiidda, ja mearridan strategijjaid dasa ahte sihkkarasti fágalaččat nana giellaguovddážiid, sihkkarastit rámmaeavttuid giellaguovddážiidda ja sihkkarastit fálaldagaid giellaguovddážiid doaibmaguovllu dárbbuid vuodul.

Sámediggái lea deatalaš nannet ja ovddidit sámi giellaguovddážiid, ja min áigumuš lea ahte galget ášahuvvot eanet giellaguovddážat. 2015 rájes leat boahtán mánaga iniciatiivva ášahit ođđa giellaguovddážiid. Oassin dan barggus ášahit eanet giellaguovddážiid, ráhkadii Sámediggi ráidalasmodealla daid giellaguovddážiid várás mat leat ášahuvvomin.

Giellaguovddážat ráhkadit dál 3-jahkásaš doaibmaplánaid mat buorebut galget sihkkarastit ekonomalaš vuorddehahttivuođa. Sámediggi lágida jahkásaččat gielladeaivvademiid lagas ovttasbargguin giellaguovddážiiguin. Dasa lassin lea Sámediggi bargamin jahkásaš fágalaš čoahkkanemiiguin giellaguovddážiid bargiid várás. Fágalaš čoahkkanemiid bokte lea doaivva nannet giellaguovddážiid gelbbolašvuođa, seammás go oaidnit man dárbbalaš dat lea ahte ráhkaduvvojit strategijjat fágagelbbolašvuođa háhkamii ja gealboloktemii giellaguovddážiid resursaolbmuid ja bargiid várás. Sámediggi áigu maid ášahit fierpmádatforuma giellaguovddážiid jođiheddjiid várás. Dakkár foruma bokte háliida Sámediggi nannet ovttasbarggu Sámedikki ja giellaguovddážiid gaskka, ja ovttasbarggu giellaguovddážiid gaskkas. Barggus sihkkarastit giellafálaldagaid giella-

guovddážiid doaibmaguovllu dárbbuid vuodul, leat oktasaš strategiiat deatalaččat dasa ahte mihtidit geavahedjiid duhtavaš-vuoda ja čadahit geavahedjiidiskademiid.

Sámediggi áigu:

- Bargat dan ala ahte nannet dálá sámegiellaguovddážiid ja leat veahkkinn ovddeamen ođđa giellaguovddážiid
- Bovdet ovtasbargui báikkálaš doaibmabijuid birra mat čalmmustahttet sámegiellaid ja ovddidit giellaarenaid ja gielladoaimmaid
- Nannet ovtasbarggu Sámedikki ja giellaguovddážiid gaskka fierpmádaga ásaheamin giellaguovddážiid jodihedjiide ja Sámediggái
- Álggahit doaimmaid mat buoridit giellaguovddážiid gelbbolašvuoda

2.12 Ovtasbargu sámiealáhusaiguin

Sámi ealáhusat leat sámegiellaid, sámikultuvrra ja servodateallima deatalašgeađejuolggit. Boazodoalus, guolástusas, eanadoalus ja meahcástemiin lea ealli, mánggabealat ja rikkis giella mas lea sierra terminologijja. Stuorra oassi dán terminologijas eallá dušše ealáhusain, ja lea deatalaš ahte dat ealli giella ealáhusas ollá maiddái servodahkii muđuid. Giella ja terminologijja lea deatalaš gáldu ealáhusaid árbedihtui. Stuorrbearaš lea leamaš hui deatalaš árbedieđu, giella ja terminologijja gaskkusteamái. Dálá servodat lea oppa áiggi rievdamin, ja dat váikkuha giellaovdáneami sámi ealáhusain. Sámi árbevirolaš ealáhusaid giellaguddiin lea deatalaš máhttu sámegiellain, árbevieruin ja árvvuin. Giella lea árbevirolaččat leamaš nanus vuodđoealáhusain ja iešguđet ealáhusat leat leamaš deatalaččat sámegiellaid ja sámi árbedieđu gaskkusteamis. Árbevirolaš sámi ealáhusaid rolla giellaoahpahusarenain ferte fuolahit ja nannet.

Mánnga sámi ealáhusa leat eallinvuohki ja ealáhus mat leat vuodđuduvvon nana sámi kulturbeliide, mas maiddái bearašlaš ja eará

gaskavuodát leat deatalaččat. Ealáhusat leat mielde gáhttemin sámegiellaid, árvvuin ja árbevieruid, ja leat mielde bisuheamen, viidáseappot ovddideamen ja gaskkusteamen árbedieđu. Ovdamearkka dihtii lea boazodoallu deatalaš giellaguoddi sámegiellain. Lullisámegiella lea dan UNESCO listtas mii čájeha hui áitojuvvon giellaid ja lea gitta nana lullisámi boazodoalus. Danne lea boazodoalus mearrideaddji rolla lullisámi giella ja kultuvrra gáhttemis, muhto lea maid deatalaš giellagáhttemii eará sámi guovlluin.

Sámediggi oaidná deatalažžan ahte giellaguoddit geavahuvvojit árjjalaččat dasa ahte viidáseappot fievrerit sámegiellaid sihke formálalaš ja eahpeformálalaš arenain. Erenoamážit mánáidgárddiin, vuodđoskuvllas ja báikkálaš gielladoaibmabijuin lea ávkkálaš ja árvvolaš geavahit giellaguddiid. Sáhtta leat ávkkálaš ráhkadit bagadusaid ja ortnegiid dasa mo ásaheamin sáhttet oazžut ávkki giellaguddiin oahpahusdiliin.

Šilljui ja Duoddarii – oahppan- ja fuolahusvuodát bálvalusat eanadoalus ja boazodoalus

EBD lea ovtas máhttodepartemeanttain álggahan Inn på tunet (šilljui) gohčoduvvon doaibmabiju. Dat lea oahppan- ja fuolahusvuodát bálvalusat mat geavahit dálá oahppanarenan. Inn på tunet tjenester (IPT) (šilljui bálvalusat) leat heivehuvvon ja kvalitehtasihkkarastojuvvon čálgobálvalusat dálodoalus. Buot IPT-bálvalusaid oktasaš mihttomearri lea ahte bálvalusat galget ovddidit hálddašeami, ovddideami ja čálgu. Go skuvla oastá bálvalusaid dohkkehuvvon IPT-fállis, de dat mearkkaša ahte oahppit besset searvat dálá bargguide ja doaimmaide. Mihttomearriin lea ahte barggut masa oahppit servet, ja doaimmat dálus, galget leat eanet go dušše bargu ja doaimmat. Bargu galgá dasa lassinn leat čadnojuvvon fágalaš ja sosiála oahppomihtomeriide. Fálaldat galgá leat oahppoplánaid rámmaid siskkobealde ja čadnojuvvot fága oahppoplánaid gealbomihtuide. Dan sihkkarastimii lea deatalaš ahte lea lagas ovtasbargu skuvlla ja IPT-fállis gaskka, mas oahppi oahppanávki lea guovddázis.

Eanadoallodepartemeanta ja NBR leat ovttas álggahan Ut på Vidda (Duoddarii) nammasaš prošeavtta, seamma jurdaga vuodul go Šilljui prošeavtta. Das lea boazodoallobargu vuodđun oahppamii ja hálldašeapmái. Sámediggi atná doaibmabijuid Šilljui ja Duoddarii hui árvvolažžan ja atná lunddolažžan ahte bálvalusat maid deattuhit giellaovddideami. Duoddarii lea buorre arena árbedieđu ja árbevirolaš terminologiija gaskkusteamái ja oahppamii. Sámediggi háliida maid ahte galgá árvvoštallojuvvot makkár vejolašvuodát leat viidáseappot fievrridit dán fáldadaga guolástussii, meahcásteapmái ja eará ealáhusaide main sámegiela leat oassin beaivválaš dilis. Dan láhkai oahpašedje oahppit giela ja terminologiija eanet ealáhusain, ja beasašedje maid searvat sámegiela bargosadjái ja leat mielde bargamin sámi ealáhusain.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte sii geat addet Inn på tunet (Šilljui) ja Ut på vidda (Duoddarii) fáldadagaid, deattuhit sámegielaidda doaimmaineaset
- Vuoruhit doarjagiid gielladoaimmaide Šilljui ja Duoddarii prošeavttain
- Váikkuhit dasa ahte hábmejuvvo pilohtaprošeakta mas giellaguoddit geavahuvvojit oahpahusas
- Ráhkadit bagadusa dasa mo geavahit giellaguoddiid oahpahusdílálášvuodain
- Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit eanet applikašuvnnat mas árbediehtu ja árbevirolaš terminologiija geavahuvvo
- Álggahit nuoraidprošeavtta Árbedieđu duodašteapmi filmma ja teavstta bokte, mas filmmat čohkkejuvvojit ja dahkkojuvvojit olámuddui sámi digitála vuodđovuogádagas ja Ovttas.no:s

2.13 Ovttasbargu Ráđđehusain

Buorre ovttasbargu Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka lea áibbas dárbbaslaš sámegielaiddannemis ja ovddideamis. Sámediggi ja Ráđđehus ráhkadedje ovttas giellalávdegotti

mandáhta, ja mánja politihkalaš ja hálldahuslaš čoahkkima leat dollojuvvon manjágo NAČ 2016:18 Váibmogiella geigejuvvui. Sihke Sámedikki ja Ráđđehusa mielas lea deatalaš čuovvulit láhkarietvadásuovttosusaid ja doaibmabidjoevttosusaid. Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámegielaidda. Ráđđehusa lea deatalaš doaibma dán ovddasvástádusa čadaheamis. Buorre ovttasbargu Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka vuolggahuvvo mielmearrideami ja duohta váikkuhanválddi bokte áššiin mat gusket sámegielaide. NAČ 2016:18 Váibmogiella giedahallá mánja doaibmabiju ja mánja evttosusa ásahtit ođđa ortnegiid dahje ásahtusaid. Mánja dán evttosusain gáibidit láhkarietvadásusaid jus galggaš sáhttit daid čadahtit. Mii váldit ovdan muhtun guovddáš evttosusaid Váibmogielaidda maid min mielas lea lunddolaš čuovvulit.

Ovddidanprográmmat sámegielaidda várás

Sámegielaidda dilli rievda giellaguovllus giellaguvlui, ja boahktevaš politihkkaovddideamis lea deatalaš ahte vuolggasadjin biddjojuvvo guoskevaš giellaguovllu gielladilli go giellaovddidandoaibmabijut plánejuvvojit. Sámedikkis galgá leat lagas ovttasbargu guoskevaš giellaguovllu ásahtusaiguin go ráhkaduvvojit konkrehta ovddidanprográmmat iešguđet gielaidda várás. Ovddidanprográmmat galget leat buorit readdut Sámedikki bušeahttabargui ja addet einnostanvejolašvuoda gielladoaibmabijuid vuoruheamis.

Iešguđet giellaguovllus leat iešguđet dárbbut, ja danne fertejit ovddidanprográmmat dávistit dáid dárbbuide. Lullisámi guovllus gos álbmot lea lávdaduvvon miehtá stuorra geográfalaš guovllu, leat gielas ollu eará hástalusat go julevsámi guovllus gos giellabirrasat leat eanet čohkkejuvvon. Danne lea deatalaš ráhkadit plánaidda ja dahkat mearrádusaid mat vuhtiiváldet dan. Go hukse nana giellabirrasiid, de ferta váldit vuoda dálá ásahtusain ja ortnegiin, seammás go geahčada dárbbuid ásahtit ođđa ásahtusaid.

NAČ 2016:18 Váibmogiella válddaha dárbbu dasa ahte ráhkadit sihke ovddidanprográmmaid sámegielaide várás ja oktasaš doaibma-plána sámegielaide várás. Sámediggi áigu čuovvulit dan, ja háliida ovttas Ráđđehusain, báikkálaš giellaásahusaiguin ja giellabirrasii-guin ráhkadit ovddidanprográmmaid iešguđet gielaide várás. Lassin ovddidanprográmmaide davvi-, julev- ja lullisámegielaide várás áigu Sámediggi ovttas Ruota ja Suoma beale sámedikkiiguin váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit ovddidanprográmmat bihtán-, ubmi- ja nuortalaš gielaide várás.

Sámi giellaguovlu

Dokumeanttas NAČ 2016:18 Váibmogiella lea sámi giellalávdegoddi evttohan ahte sámegiela dálá hálddašanguovlu rievdaduvvo sámi giellaguovlun. Ulbmil dainna lea ahte giellaguovlu galgá buorebut leat heivehuvvon suohkaniid iešguđet gielladillái ja evttohuvvui juohkit suohkaniid iešguđet suohkankategorijaide. Sámedikki dievasčoahkkin lea mean-nudan NAČ 2016:18 Váibmogiella mángga vuorus, manjmuččat áššis 053/18 Sámi giellaguovlu. Dievasčoahkkin evttohii ahte hálddašanguovllu suohkanat juogaduvvojit viđa kategorijain; sámi resursasuohkanat, sámi ovddidansuohkanat, sámi ealáskahttin-suohkanat, sámi gávpotsuohkanat ja vejolaš sámi giellasuohkanat. Okta váikkuhangaskamiin dasa ahte buoremusat láchit diliid nu ahte giellaguovloortnet heive iešguđet suohkana duohta dillái lea iešguđet suohkankategorijaid bokte.

Vai ođđa giellaguovloortnet šattašii gusto-jeaddjin, de ferte rievdatit ja nannet sámelága. Sápmelaččain lea vuoigatvuohta geavahit ja ovddidit iežaset giela, ja Sámedikki mihttomearri lea ahte dat galgá boahtit ovdan sámelága giellanjuolggadusain ja ođđa giellaguovloortnegis. Sámelága giellanjuolggadusat ja Sámedikki doarjjaortnet leat deatalaš váikkuhangaskaoamit dan barggus ahte juksat Sámedikki giellapolitihkalaš mihtomeriid suohkandásis. Sámediggi čujuha maiddá dasa ahte julev-, lulli-, nuortalaš, ubmi- ja bihtánsámegiella leat rašis dilis, ja

deatalaš lea ahte dáid gielaide dárbbut fuolahuvvojit erenoamážit. Sámediggi vuordá ahte Ráđđehus čuovvula NAČ 2016:18 Váibmogiella láchkaproposišuvnnain mas maiddá lea diedáhusoassi.

Sámediggi bidjá vuodđun ahte dát ášši gieđahallojuvvo viidáseappot Sámedikki ja Ráđđehusa gaskasaš konsultašuvnnain.

Giellaresursaguovddázat

NAČ 2016: 18 Váibmogiella evttoha ásaht giellaresursaguovddážiid lulli-, julev-, ja davvisámegiell guovlluide. Giellalávdegoddi lea raporttas čállán ná:

“Giellaresursaguovddázat galget dan ala bargat ahte giellarievttit ja vuoigatvuođat sihkkarastojuvvojit, ja galget maiddá leat veahkkin suohkaniidda ja olbmuide ollašuttimin sámegiell bálvahusfálaldagaid. Lávdegoddi árvala ahte giellaresursaguovddázat galget gullat Sámedikki doaimmaid vuollái, vuoi dát leat mielde čalmmustahttime Sámedikki ovddasvástádusa ja koordinerenrolla sámegielaide ovddideamis, vitaliseremis ja seailuheamis.

Giellaresursaguovddážiid ulbmil lea čohket gelbbolašvuođa ja nannet fága-birrasiid mat leat čadnojuvvon sámegiell fálaldagaide almmolaš hálddašeamis. Lávdegoddi maid árvala ahte giellaresursaguovddážiin galgá leat doarjja-funkšuvdna suohkaniidda mat gullet sámi giellaguvlui, ja maid ovddidit diehtjuohkinbarggu ja vásáhuslonohallama. Giellaresursaguovddázat galget leat veahkkin ja bagadallin suohkaniidda, seammás go suohkaniin ain lea heivehangeatnegasvuohta ja ovddasvástádus njuolggadusaid hálddašeamis ja čuovvumis.

Lávdegoddi deattuha ahte giellaresursaguovddázat galget leat eará go dála giellaguovddázat, maid mihttomearrin lea eanet bargat giellaovddideamiin.

Giellaresursaguovddážiin galgá leat koordinerenrolla ja galget maid doaibmat ráđđeaddin. Dasa lassin oaivvilda lávdegoddi ahte giellaresursa-guovddážiin berre leat ovddasvástádus mii lea čadnojuvvon earret eará dulkomii, jorgalanbargguide, diehtujuohkinbarg-guide ja gáiddusoahpahussii. Lávdegoddi oaivvilda ahte sámi giellaresursa-guovddážiidda sáhtá maid bidjat bargun leat ovddidan- ja gealboguovddážiin šearbmadulkomis sámegillii. Giellaresursaguovddát berrejit maid oažžut ovddasvástádusa koordineret jorgalan- ja tulkonbálvalusaid almmolaš eiseváld-diide.

Giellaresursaguovddážiin galgá leat earenoamáš deatalaš rolla sámegiel mánáidgárde- ja skuvlafálaldagain. Lávdegoddi lea digaštallan galggašii go ásaht sierra lullisámi mánáidgárde- ja skuvlaovttadaga, muhto lea gávnnahtan ahte bargguid main giellaresursa-guovddážiin galgá leat ovddasvástádus, sáhtá guovddážiid bargi fuolahit geas lea ovddasvástádus mánáidgárddiin ja skuvllain.

Giellaresursaguovddážit ja guovddážiid bargi geas lea ovddasvástádus mánáidgárddiin ja skuvllain eai galgga boahhtit ásaheavvon ásaheavvaid sadjái, muhto leat veahkkinn ásaheavvon fálaldagaide. Lávdegoddi oaivvilda ahte barggut maid bidjet giellaresursaguovddážiidda ja mat gusket mánáidgárddiide ja skuvllaide, galget earenoamážiid leat bálvalusat ja heivehandaaimmat ođđa sámegielfálaldagaide ásaheami oktavuodas.”

Sámediggi lea árvvoštallan giellalávdegotti evttohusaid giellaresursaguovddážiid birra, ja mii leat dan árvvoštallan giellaáittardeadd-jevttohusa oktavuodas. Mii oaidnit ahte dat barggut mat gusket diehtujuohkimii vuoigatvuodaid ja ortnegiid birra, sihke leat evttohuvvon biddjojuvvot giellaáittardeaddji ja giellaresursaguovddážiidda. Viidaseappot oaidnit ahte leat earenoamážit barggut oahpa-

husas ja dulkon- ja jorgalanbálvalusas mat leat evttohuvvon biddjojuvvot giellaresursa-guovddážiidda. Sámediggi lea eahpesihkar das ahte gulašedje go dát barggut oktii ja galggašedje go biddjojuvvot seamma ása-hussii.

Muhto jus baicce čohkkešii buot bargguid mat gullet jorgaleapmái ja dulkomii stáhta ovttadagaide, stáhta dulkon- ja jorgalan-fálaldagaide, ja ásaheavvone nátionálaš sámi giellaáittardeaddji geas livččii stuorát diehtujuohkinovddasvástádus, de oaidnit ahte oahpposuorggis leat oaganisátuvrralaš barggut maid dálá ásaheavvot eai gozit.

Sámi lohanguovddáš lea resursaguovddáš earenoamážit oahpahusvuogádaga oahpaheddiid ja mánáidgárdebargiid várás veahkehan dihte sin láhččit sáji sámegiel oahpahussii. Guovddáš bargá váldo-surggiiguin lohkan- ja čállinoahpahus ja giellaovddideapmi. Dasa gullá njálmmálaš sámegiela nannen ja ovddideapmi oahpahus-vuogádagas, máhttu mánggagielašvuoda ja giellaealáskahttima birra, ja máhtu gaskkus-teapmi lohka ja čállima birra. Sámi lohkan-vuovddáša barggut leat ollu čadnojuvvon oahpahussuorggi pedagogalaš bagadeapmái, ja guovddášis leat unnán oahpahussuorggi oaganisátuvrralaš barggut.

Sámediggi oaidná čielga dárbbu koordineret olu doaimmaid, muhto seammás oaidnit ahte leat doaimmat ja dárbbut servodagas maid ii oktage ásaheavvot gozit. Ovdamearkan sáhtá namuhit koordinerema oahpposuorggis, earenoamážiid lea dárba oahpahussuorggi koordineremii lullisámi guovllus, go lea sáhka guovllus mii lea bieđgguid mángga suohkanis ja fylkkas, ja riikkaráji badjel.

Sámediggi oaidná dárbbu ásaheavvot ovtas-barggu suohkaniid ja skuvlabirrasiid gaska, oaivadeami suohkaniidda lullisámegiel oahpa-husa ektui, ja ahte oaivadeami vanhemiidda sámegiel mánáidgárde- ja skuvlafálaldagaide birra, ja eanet vásáhuslonohallama iešguđet aktevrraid gaskka. Mii oaidnit maid dárba aktiiva ja ulbmillaš rekruterenbargguide iešguđetge giellaguovlluin, ja ahte giella-

birrasiin biddjojuvvot johtui doaibmabijut gelbbolašvuodáloktemis. Mii diehtit maid ahte lea dárbu máhttogaskkusteapmái skuvllaid ja mánáidgárdiid várás.

Go árvvoštallat giellaresursaguovddážiid ásaheami, de lea dehálaš dán geahčadit sámi giellaguovllu ja ođđa suohkankategorijaid oktavuodas. Sámedikki dievasčoahkkin meannudii čakčamánu 2018 ášši sámi giellaguovllu birra. Dás evttohuvvojit ođđa suohkankategorijat suohkaniid gielladili ektui. Suohkaniid dálá gielladilli sáhtta mielddisbuktit dan ahte ii oktage lulli- ja julevsámegiel suohkan sáhte šaddat giellaresursa- dahje giellaovddidansuohkanin. Ođđa sámi giellaguovllu hábmemis ferte árvvoštallat galgágo muhtun suohkaniidda addit earenoamáš ovddasvástádusa lulli- ja julevsámegielas. Lea dárbbalaš earenoamážiid geahčadit mo giellaresursaguovddážit sáhtášedje gozihit lulli- ja julevsámegielagiid, ja eará sámegielaid nugo bihtánsámegiela, ubmisámegiela ja nuortalašgiela.

Sámi giellaáittardeaddji ja váidin-doaibma

Giellalávdegoddi evttoha ásaht sámi giellaáittardeaddji. Giellaáittardeaddji galgá bargat buot áššiiguin mat gusket ovttaskas olbmui ja joavkkuide sámelága kapihttala 3 mearrádusaid doaibmaguovllus. Áittardeaddji bargun lea bearráigeahččat ahte sámelága kapihttala 3 vuoigatvuodát doahttaluvvojit. Áittardeaddji galgá erenoamážit gozihit ahte láhka vuoigatvuoda birra oahpahussii sámegielas ja sámegillii čuvvojuvvo, ahte sámi buohccit ja geavaheaddjit besset geavahit iežaset sámegiela go lea oktavuodta dearvvašvuodadoaimmahagain, ahte áššebealli dahje áššáskuhttojuvvon olmmoš beassá geavahit sámegiela riektegiellan, ja ahte vihtan dahje áššáskuhttojuvvon olmmoš beassá áššis čilget sámegillii.

Áittardeaddji galgá maid gozihit ahte addojuvvot doarvái dieđut priváhta olbmuide daid vuoigatvuodaid birra mat čuvvot sámelága 3. kapihttalis. Giellaáittardeaddji sáhtta maid ieš mearridit áššiid maid háliida giedahallat, ja ieš

mearridit lea go doarvái ágga giedahallat ášši dahje iskat ášši vuđoleappot.

Sámedikki háliida bajimus giellaáittardeaddji sámegielaid várás gii galgá gozihit ja sihkarastit sámi álbmoga vuoigatvuodaid sámelága 3. kapihttala olis. Dasa lassin livččii lunddolaš ahte giellaáittardeaddjis lea aktiivvalaš rolla diehtajuohkimis vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid birra. Dakkár diehtajuohkin ferte leat sihke ovttaskas geavaheaddji ja gielddalaš ja almmolaš bálvaleddjiid várás.

Giellalávdegoddi giedahallá maid váidin- ja bearráigeahččandoaimma. Dál lea fylkkmánnis bearráigeahččanváldi, ja dat ornet evttohuvvo jotkojuvvot. Fylkkmánni bearráigeahčču galgá váikkuhit dan ahte sámegielagiid dárbbut ja vuoigatvuodát gozihuvvojit, ja ahte doaimmahagat ja ásahtat čuvvot njuolggadusaid. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte ii bearráigeahčču juvvo dušše dat ahte addojuvvo go bálvalus vai ii, muhto ahte bearráigeahčču maidái gullá fáldadaga kvalitehta. Dat guoskkašii erenoamážit oahpahussuorgái. Váidagat ja rihkkumat sámelága giellanjuolggadusaid ektui leat uhccán duodaštuvvon. Dasa lassin ii leat váidinvejolašvuodta nu oahpis, ja sáhtta leat nu ahte váidinvejolašvuodta vásihuvvo váttisin.

Sámediggi háliida oazžut dieđuid daid dáhpháhusaid birra go geavaheddjiid vuoigatvuodát eai ollašuttojuvvo, geaidna dat guoská, guđelágan vuoigatvuodaid oktavuodas ja guđe surggiin dat dáhpháhuva. Dakkár dieđuid sáhtášii čohkket applikašuvnnain maid lea álki geavahit ja almmuhuvvo servodagas, ja mii geavaheaddjái álkit addá vejolašvuoda mitalit manne váidala. Dakkár applikašuvnnain beasašii diehtit guđe giellaguovllus váidda bohtá, guđe suorgái dat gullá ja geavaheaddji agi. Dakkár váiddaapplikašuvdna galggašii gullat giellaáittardeaddjái.

Stáhtalaš dulkon- ja jorgalanbálvalusat sámegielaid várás

Sámedikki mielas lea dárbu ásaht stáhtalaš jorgalan- ja dulkonbálvalusaid sámegielaid várás. Mii leat vásihan ahte dulkondárbu ollu

oktavuođain adnojuvvo buohcci dahje geavaheaddji dárbbun. Mii deattuhit dattetge ahte dulkondárbbu lea seamma ollu bálvleaddji dárbbu áddet ja áddejuvvot. Dat mearkkaša ahte stáhta ollu eanet ferte váldit ovddasvástádusa doaibmi ja dohkálaš dulkonortnegiin gielddalaš ja almmolaš bálvalusain. Dát maid mielddisbuktá ahte stáhta ferte stuorát ovddasvástádusa váldit doaibmi ja duhtadeaddji dulkonbálvalusaide suohkaniid ja muđui almmolaš bálvalusdoaimmaide.

Berrejit ásaheavvot stáhtalaš jorgalan- ja dulkonbálvalusat main lea ovddasvástádus das ahte buot almmolaš diehtajuohkin jorgaluvvo sámegielaide, ja mat veahkehit iešguđet surggiid dulkoma lánččit. Dat ii mearkkaš ahte ovttaskas ásaheavv luvvejuvvo ovddasvástádusas dohkálaš dulkonortnegiid lánčimis. Ovttaskas hálldašanorgánas lea ovddasvástádus tulkageavaheami lánčimis, dohkálaš dulkonrusttegiid hánkamis ja das ahte dulkon čađahuvvo dohkálaččat.

Stáhtalaš jorgalan- ja dulkonbálvalusat berrejit sihke veahkehit iešguđet fágasurggiid dulkonbálvalusaid, doaibmat ovddidan- ja máhttoguovddážin šearbmadulkaide, váldit koordinerenovddasvástádusa jorgalan- ja dulkonbálvalusain almmolaš eiseválddiide ja veahkehit fágaásahusaid.

Stáhta berre nannet bearráigeahču sámelága giellarivttiid ektui.

Sámediggi áigu:

- Ovttas Ráđđehusain, báikkálaš ásaheavviguin ja giellabirrasiguin ráhkadit ovddidanprográmmaid sámegielaide várás
- Ovttas Ráđđehusain árvvoštallat dárbbu ásaheavv giellaresursaguovddážiid
- Bargat dan ala ahte ásaheavv sámegiellaáittardeaddji oktan váidindoaimmain
- Váikkuhit dasa ahte ásaheavvojit stáhtalaš jorgalan- ja dulkonbálvalusat davvi-, julev- ja lullisámegiela várás

3 Áŋgirusšansuorgi: Gealbolokten ja rekrutteren

Mihttomearri: Sámegielat ja sámi kultur- máhttu buot servodatsurggiin

Váilevaš giellagelbbolašvuolta lea stuorra hástalus buot servodatsurggiin. Erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuodasuorggis, riekteásahusas ja girkus lea dat leamaš okta dain stuorámus hástalusain sámegielaid nannemis ja ovddideamis. Sámegiel gelbbolašvuoda dárbu ii leat stuoris dušše almmolaš ja gielddalaš bálvalusain, muhto maiddá sosiálalaš ja kultuvrralaš fálddagain servodagas. Media, girjjálašvuolta ja gulahallan leat suorggit gos dárbbášuvvo sámegiel gelbbolašvuolta sámegiel fálddagaid ovddideapmái.

Ollislaš áŋgirusšan sámegielat bargiid rekrutteremiin ja oahppofáldagain sámegielas studeanttaide ja fágabargiide, lea áibbas dárbbášlaš jus galggaš gokčat servodaga boahhtevaš dárbbuid. Okta sivain váilevaš sámegielgeavaheapmái hálddašeamis lea váilevaš sámi fágaterminologijja ja váilevaš hárjáneapmi geavahit sámegiela barggus. Dat mearkkaša ahte oahppoásahusat fertejit váldit stuorát ovddasvástádusa das mii guoská sámegielat studeanttaid oahppaheapmái. Studeanttat fertejit beassat oahppat sámi fágaterminologijja vai nagodit geavahit sámegiela barggusteaset maŋŋágo leat čadahan oahpu.

Sámegielagiid rekrutteren dárbbášuvvo iešguđet fidnuide vai sihkkarastojuvvo giellamáhttu iešguđet servodatsurggiin. Butenschøn-lávdegotti čielggadus deattuha maid man deatalaš lea ovddidit sámegiela dutkan-giellan ja deattuha ahte dutkanásahusat fertejit dovdat iežaset ovddasvástádusa das ahte ovddidit kursafáldagaid sámegillii buot dásiin. Dasto lea sámegiel dutkan guovddáži sámi fágagiela ovddideamis, ja das ahte fágagiella lea mielde go sámegiella huksejuvvo dievaslaš, ja nu maid servodatguoddi giellan.

Giellaloktemii - Sámedikki strategiiaplánii sámegielaid várás - gullá gelbbolašvuoda lokten sámegielain ja sámi kultuvrras buot servodatsurggiin, nuoraid rekrutteren sámegieloahpahusaide, ja sámegielagiid rekrutteren iešguđet fágaoahpuide. Deatalaš lea ahte álggahuvvojit rekrutteren- ja gealboloktendoaimmabijut. Seammás deattuha Sámediggi ahte maiddá oahppoásahusain, ealáhusain ja fágabirrasiin lea ovddasvástádus sihkkarastit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda servodahkii. Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte ásahuvvo buorre ovtasbargu iešguđet aktevrraid gaskka mas mihttomearrin lea aktiivvalaš rekrutteren ja systemáhtalaš gealbolokten servodagas.

3.1 Gealbolokten gielddalaš ja almmolaš hálddašeamis

Sámegiela hálddašanguovllu gielddat leat sámelága vuodul geatnegahttojuvvon addit álbmogii sámegiel bálvalusaid gielddalaš hálddašeamis. Olmmošlaš resurssaid ja sámegielgelbbolašvuoda váilevašvuoda ja sámi kultuvrra váilevašvuoda geažil ollu gielddat eai nagot ollašuttit iežaset geatnegasvuodaid. Gielddalaš hálddašeamis dárbbášuvvo gealbolokten. Gealboloktemii gullet máŋga iešguđet áŋgirusšama. Dárbbášuvvo eanet gelbbolašvuolta sámegielain buot gielddalaš hálddašeamis surggiin. Lea dárbu joatkkaoahpahussii sámegielas, ja ahte álggahuvvojit gealboloktendoaimmabijut vái sámegielagat álggášedje sámegiela geavahit gielddalaš hálddašeamis. Dasa lassin ferte nannet máhtu sámi diliid birra ja gelbbolašvuoda sámi kultuvrra ja servodateallima birra. Sámediggi háliida álggahit bagadanprográmmaid sámi giellaguovllu gielddaid várás, ja áigu ráhkadit gealboloktenprográmmaid main leat iešguđetlágan gealboloktemat. Bagadanprográmmaid mihttomearri galggašii

leat sihke veahkehit gielddaid loktet gieldda-bargiid gelbbolašvuoda sámegielas ja sámii kultuvrras ja veahkehit gielddaid ráhkadit giellaovddidandoaimbajuid gieldda ássiid várás.

Almmolaš hálddašeamis lea sámii giella- ja kulturgelbbolašvuoda váilevašvuotta maiddá stuorra hástalus. Nasionála hálddašanorgánat ráhkadit stivrendokumeanttaid ja dahket mearrádusaid mat gusket sámii álbmogii. Sihkkarastin dihtii sámii perspektiivva buot proseassain mat válddahit sámii álbmoga ja gusket sámii álbmogii, lea deatalaš ahte almmolaš hálddašandásis lea nana máhttu sámii servodatdiliid birra ja sámii giella- ja kulturgelbbolašvuotta. Sámedikki mielas dárbbasit buot almmolaš hálddašanásahusat uhcimus meari gelbbolašvuoda sámegielain ja sámii kultuvrras.

Vai sáhtta geavahit sámegielaide buot servodaga hálddašandásiin, lea dárba ovddidit buori fágagiela. Dat guoská erenoamážit dearvvašvuoda- ja riektesuorgái. Buori fágagiela ovddideapmái dárbbasuvvo terminologijjaovddideapmi. Dearvvašvuodafágalaš tearpmaid ja riektesuorggi terminologijja váilevašvuotta lea stuoris lulli- ja julevsámegielas. Ángiruššan terminologijjaovddidemiin ja buorre fága- ja hálddašangiela ovddideapmi lea guovddázis jus galggašii leat vejolaš sámegielaide geavahit iešguđet servodatsurggiin.

Jagi 2016 mannosas Sámediggediedáhusas boazodoalu birra deattuhuvvo boazodoallu deatalaš sámegielguoddin ja man deatalaš lea ahte boazodoalu fágagiella geavahuvvo árijalaččat sihke ealáhusas ja hálddašeamis. Erenoamáš deatalaš lea ahte hálddašantoktavuođas lea dihtomielalašvuotta sámii terminologijja ja boazodoalu iežas doahpagiid geavaheamis, dan sajis go konstrueret ođđa fágagiela mii lea ealáhussii amas.

Sámediggi háliida:

- Ráhkadit bagadanprográmmaid sámii giellaguovllu gielddaide
- Ahte buot sámii giellaguovllu gielddat ráhkadit giellaplána nannen dihtii sámegielaide ja sámii kultuvrra gieldda-las bálvalusfálaldagas
- Váikkuhit dasa ahte gielddat fáallet oahppolobiid rekrutteremis sámegielat bargiid
- Čalmustahttit terminologijjaovddideami ja buori fágagiela ovddideami

Gealbolokten dearvvašvuodasuorggis

Máhttu sámii servodatdiliid, sámegielaide ja sámii kultuvrra birra lea deatalaš sámii álbmoga dearvvašvuoda buorideapmái. Dakkár máhttu lea maid eaktun buori kvalitehtii bálvalusain, ja dárbbasuvvo buhcciidsihkkarvuoda fuolaheapmái. Váilevaš máhttu sámegielaide ja sámii kultuvrra birra dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain uhcida maiddá sámii buhcciidvejolašvuoda fidnet daid bálvalusaid.

Sámeálbmot vásiha stuorát gulahallanválttisvuodaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain go dan maid eanetlohkoálbmot dahká. Vai sápmelaččat oččošedje dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid, de ferte bálvalusas leat máhttu ja gelbbolašvuotta sámegielaide ja sámii kultuvrra birra buot dásiin. Bálvalusaid kvalitehta ii sáhte leat ovttaskas olbmuid earenoamášgelbbo-lasvuoda duohken dahje beroštumi duohken sámegielaide ja sámii kultuvrii, ja sámii bálvalusvuostáiváldi ii galgga ieš dárbbasit defineret makkár dárbbut sus leat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.

Mii geavahit almmolaš dearvvašvuodabálvalusa juo ovdalgo mii riegádit, ja olles eallima. Buhcciidsihkkarvuhtii lea deatalaš ahte fálaldaga kvalitehta lea buorre ja ahte buohcci

ja divššár gulahallaba. Sámi giella- ja kultur-
gelbbolašvuohta lea hui deatalaš bálvalus-
fálaldagas sámi álbmogii. Dakkár gelbbolaš-
vuohta ferte šaddat oassin dearvvašvuođa- ja
fuolahusbálvalusa oahpuin.

Deatalaš lea maid ahte iešguđet dikšo- ja
fuolahusfidnuid dearvvašvuođabargiid
gelbbolašvuohta loktejuvvo. Dasto lea dárbu
ovddidit buori fágagiela ja ahte dat dahkko-
juvvo olámuddui buohkaide suorggis. Sámi
buohccidivššároahpu fálaldat veahkehivččii
gokčat sámegeielat buohccedivššáriid váile-
vašvuođa dearvvašvuođasuorggis Norggas.
Dakkár oahppofálaldat berrešii ollašuhtho-
juvvot nu fargga go vejolaš.

Dasa lassin lea deatalaš ahte giella- ja kultur-
gelbbolašvuohta šaddá oassin dearvvaš-
vuođadivššáriid ja jortamovrraid spesialisere-
mis. Rekrutteren doavtterohppui, erenoamážit
lulli- ja julevsámegeielat studeantaid rekrut-
teremis lea stuorra mearkkašupmi dasa ahte
fidnet dásseárvosaš dearvvašvuođabálva-
lusaid. Dálá earreortnet muhtun doavtter-
oahpuide ii leat doarvái dasa ahte oahpahit
doarvái sámegeielat doaktáriid.

Sámediggi háliida:

- Váikkuhit dasa ahte dearvvašvuođa- ja
sosiálafágalaš bargiin buot dásiin lea
sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta
- Váikkuhit dasa ahte ásaheavvuo sámi
buohccedivššároahppu
- Mánáidáittardeaddji dahkat dihto-
mielalažžan das ahte sis dárbbasheavvuo
sámegeielgelbbolašvuohta
- Váikkuhit dasa ahte SÁNAG viiddi-
duvvo
- Váikkuhit dasa ahte fállujuvvojat kon-
sultašuvnnat sámegeielat doaktáriiguin
telematihka bokte. Dán ortnega berre
árvvoštallat geavahit dearvvašvuođas-
tašuvnnain go mánáid kárten galgá
čadahuvvot
- Vuolggahit barggu ovddidit elektrov-
nalaš oahppanprográmma dearvvaš-
vuođabálvalusa várás mas sámi
kulturáddejuvvo deattuhuvvo

- Vuolggahit barggu ásaheavvuo bagadus-
ortnega fástadoaktáriid várás geain
leat sámi buohccit
- Ahte Finnmárkku buohcciviessu
ovddiduvvo viidáseappot nu ahte buot
almmolaš orgánat dearvvašvuođa- ja
fuolahussuorggis Norggas sáhttet
geavahit bálvalusa sihke lulli-, julev- ja
davvisámegeilli
- Váikkuhit dasa ahte sámi dulkaoahppu
buoriduvvo
- Ahte lea formálalaš rolla ovddastedd-
jiid nammadeamis dearvvašvuođa- ja
fuolahussuorggi stivrraide ja lávdegot-
tiide
- Sihkkarastit sámi mánáid rievtti
kultuvrralaš ja gielalaš čuovoleami
sihkkarastima go leat mánáidsuod-
jalusa vuolde, dego ovdamearkan
sihkkarastit sámegeielat fuollaruovttuid.
- Deattuhit dehálašvuođa jotkkolaš dieh-
tojuohkimis sámegeiela geavahedjiide
giellalága ektui, ja mo giellalága rievttit
doibmet

3.3 Gealbolokten oahpahusas

Mánáidgárdi

Sámi mánáidgárdiid kvalitehta ovddideapmi
lea dan duohken ahte bargi sihke beassá
loktet iežas gelbbolašvuođa ja gelbbolaš-
vuođa fágalaš searvevuođas. Hástalussan lea
loktet gelbbolašvuođa mánáidgárdesuorggis
nu ahte dat lea heivehuvvon suorggi dárbb-
buide. Sámediggi háliida váikkuhit dasa
ahte mánáidgárdeeaiggádat ja jodihangoddi
álggahit kollektiivvalaš ovddidan- ja rievda-
danproseassaid. Dat namuhuvvo nátionála
strategiijas boahhtevaš mánáidgárdiid
gelbbolašvuođa várás «Kompetanse for frem-
tidens barnehage» (2018–2022). Strategiija
dadjá viidáseappot ahte barggu ángiruššan-
surggiiguin ferte árvvoštallat dálá nátionála
ángeruššamiid oktavuodas.

Strategiija namuha maid ahte jus galggaš sámi sisdoalu bastit gozihit sámi mánáidgárd-diin ja sámi ossodagaid, de ferte mánáidgárd-dis leat dat gelbbolašvuohta sámegielain ja sámi kultuvrras mii dárbbášuvvo. Sámediggi ovttas mánáidgárdeiseválddiiguin čuovvula nationála gealbostrategiija implementerenpro-seassas sámi mánáidgárd-diid várás.

Gelbbolašvuohta namuhuvvo maiddá mánáidgárd-di rámmaplánas – sisdoalu ja bargguid birra (2017), ja das leat čielga gáibá-dusat dasa mii vurdojuvvo sámi mánáidgárd-diin, sámi ossodagain ja eará mánáidgárd-diin main leat sámi mánát. Rámmaplánat namuhit erenoamážit sámegielaid ja sámi kultuvrra ja dat guoská olles rámmaplánii. Dat mearkkaša ahte sámi mánáidgárdesuorggi buot guoske-vaš bealit ja aktevrraid ovddasvástádus ferte leat čielggaduvvon, ja ovttasbargu dár-bášuvvo gealboloktema oktavuodas, sihke nationála, regionála ja báikkálaš dásis.

Sámedikki mielas lea lunddolaš ja ferte leat gáibádussan ahte sámi mánáidgárd-diid bargit leat sámegielagat ja ahte sis lea máhttu ja gelbbolašvuohta sámi árbedieđus. Mánáid-gárdeeaiggádat fertejit addit bargiide vejolaš-vuođa háhkat máhtu ja gelbbolašvuođa sámegielain, ja buorre máhttu iešguđet árbevirolaš doaimmaid birra lea deatalaš.

Lokten dihtii sámi mánáidgárd-diid kvalitehta, lea Sámediggi álggahan prošeavtta «Sámi mánát odđa searvelanjain». Prošeavtta váldomihhtomearrin lea ahte sámi filosofiija galgá leat vuodđun sámi mánáidgárd-diid sisdollui mas sámi árvvut, luonddufilosofiija, giella, kultuvra, jodiheapmi ja árbediehtu leat geađgejuolgin pedagogalaš barggus. Sámediggi háliida ahte boahhteáiggi sámi mánáidgárd-diin galgá ángiruššan biddjojuvvot dasa ahte váldit atnui nana giellamodeallaid mat leat heivehuvvon iešguđet mánáidgárd-di báikkálaš dárbbuide ja gielladássái. Okta deataleamos ángiruššansurggiin prošeavttas lea sámi giellabargu, ja dat galgá čuovvuluv-vot dainna lágiin ahte geavahišgoahtit nana giellamodeallaid mánáidgárd-diin.

Vuodđooahpahus

Go váilot oahppan oahpaheaddjit geain lea gelbbolašvuohta sámegielain, sámi kultuvrras ja sámi servodateallima birra, de dat dagaha ahte vuodđooahpahusa oahppit eai álo oaččo dan fáldadaga masa sis lea vuoigatvuohta. Dát váilevašvuodát váikkuhit maiddá oahpahus-fáldadaga kvalitehta.

Vejolašvuodát oazžut oahpahusa sámegielain vuodđoskuvllas ja dan oahpahusa kvalitehta bidjá vuođu boahhteáiggi akademijai sáme-gielain. Ollu sáhtta dagahit sámi giellaovddi-deami ja sámi servodaga ovdii oppalaččat jus sámi mánáidgárde- ja vuodđooahpahusfáld-dagas ii leat dohkálaš kvalitehta. Lea hástalus go váilot nu ollu sámegielat oahpaheaddjit, erenoamážit julev- ja lullisámi guovlluin.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvojit erenoamáš gealboloktenstrategiijat oahpa-heddjiide sámi skuvllain ja sámegieloahpa-heddjiide, earret eará sámegiel čállin- ja lohkanpahus ektui, guovtgiegelalašvuoda-pedagogihkas, nana oahpahusmodeallaid geavaheamis ja vugiin mat dahket ahte giellaoahpahus lihkostuvvá. Sámi duojs, mánggakultuvrralaš áddejumi ja álgoálbmot-pedagogihkas dárbbášuvvo gealbolokten. Dasto dárbbášuvvo eanet gelbbolašvuohta das mo sámegielat, sámi kultuvra ja árbe-diehtu sáhtta gaskkustuvvot skuvlii, ja mo integrere sámegielaid, sámi kultuvrra ja sámi árbedieđu luonddufágii, servodatfágii, mate-matihkkii ja eará fágaid ja mo giellaguddiid geavaha oahpahusas.

Sámediggi háliida:

- Váikkuhit dasa ahte mánáidgárd-diid ja vuodđooahpahusa oahpaheddjiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta
- Váikkuhit dasa ahte sámegieloahpa-headdjit ožžot joatkkaoahpu
- Nannet oahpponeavvobuvttadeami ja vuolggaht barggu ásaht davviriikkalaš oahpponeavvoovttasbargu

- Čohkket ja ráhkadit ávdnasiid nana oahpahusmodeallaid birra ja lágidit semináraid sámi giellaguovllu oahpaheddiid várás nana oahpahusmodeallaid geavaheami birra
- Ovttas guoskevaš aktevrraiguin ráhkadit metodakurssaid giellaguddiid várás
- Váikkuhit dasa ahte biddjojuvvot searat buriid teknologalaš čovdosiidda gáiddusoahpahusas
- Váikkuhit dasa ahte teknologalaš čovdosiid geavaheapmi gulašii oahpaheddjiohppui
- Ahte gielddat ráhkadit vuogádaga čájeha jearahit go olbmot sámi mánáidgárdefálaldaga, ja ráhkadit fálaldagaid dan jearaheami vuodul

3.4 Gealbolokten juridihkkasuorggis

Sápmelaččaid sihkkarvuhtii lea máhttu sámi gielaide, kultuvrra ja servodatdiliid birra juridihkkasuorggis dárbbášlaš. Eanaš gielddain váilot sámegielat politiijat, leat uhccán juristtat ja duopmárat geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta, ja hui uhccán vejolašvuolta geavahit sámegiela kriminálafuolahusas.

Danne lea stuorra dárbu rekrutteret fágaolbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta juridihkkasuorgái. Galggašii bidjat eanet searaid rekrutteremii politiijaallaskuvlii ja juridihkkaohppui, ja galggašii árvoštallat ásaht sámi eriid ja stipeandaortnegiid. Seammas lea deatalaš ahte oahppoásahusat váldet sámi dimenšuvnna ohppui mielde.

Lea maid deatalaš nannet giella- ja kulturgelbbolašvuoda sihke heahtediedihánbálvalusas, dáhpáhusaid ja ođđa áššiid diedihánvuostáiváldimis ja kriminálafuolahusas.

Dulkadárbu juridihkkasuorggis lea stuoris, sihke politiijadutkamiid oktavuodas ja erenoamážit duopmostuoluid deaivamis. Sámegielagiidda lea deaivvadeapmi duopmostuoluiguin uhccán duhtadahtti. Doppe váilo sihke vejolašvuolta geavahit

sámegielaid, ja ii leat láchččojuvvon dulkka geavaheapmái. Geavaheaddjit vásihit ahte sii dutkama vuolde, dahje dikkis eai oaččo simultánadulkonfálaldaga, ja danne fertejit ain botket čilgema. Šaddá váttis čilgehusa oktii čatnat, ja dat dagaha buohkaide hui váttis dili. Dat ii leat dohkálaš, ja dat sáhtta gártat áittan ovttaskas olbmo riektesihkkarvuhtii.

Standárdafrásat duopmostuoluin, ovda- mearkka dihtii duodašteapmi ahte vihtan- čilgehus lea vuoiggalaš, berre jorgaluvvot sámegielaide ja almmuhuvvot buot duopmostuoluin. Standárdafrásat maid politiijat geavahit, galggašedje maid jorgaluvvot ja almmuhuvvot buot politiijaguovlluin.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte ásaheavvo sámi earri politiijaallaskuvlii
- Ávžžuhit ahte ásaheavvo ovttasbargu Sámi allaskuvlla, politiijaallaskuvlla ja kriminálafuolahusa oahppoguovddáža (Kriminalomsorgens utdanningssenter) gaskka vai sámi dimenšuvdna váldojuvvo mielde dáid oahpuide
- Vuolggahit barggu systemáhtalaččat rekrutteret mielbargiid duopmostuoluide, deattuhettiin erenoamážit lulli- ja julevsámi giellagelbbolašvuoda
- Nannet heahtediedihánbálvalusa bargiid giella- ja kulturgelbbolašvuoda ja daid bargiid gelbbolašvuoda geat barget dáhpáhusaid ja ođđa áššiid diedihánvuostáiváldimis
- Váikkuhit sámegielat gelbbolašvuoda rekrutteremii kriminálafuolahussii
- Láhčit ja bargat dan ala ahte gávdnojit eanet dulkát gean lea gelbbolašvuolta daid sámegielain maid oassebealit geavahit.

3.5 Máhttu ja dutkan

Dakkár dutkan mii sáhtášii leat vuodđun Sámedikki ja Ráđđehusa giellapolitihkkii váilu. Servodatdutkan mas giella lea guovddázis ja giellasosiologalaš dutkan sáhtášii leat deatalaš go dárbbáša diehtit guđe doaibmabijut leat ávkkálaččat giellagáhtte-

mis. Lea maid uhccán dutkojuvvon dat mo giella lea rievdan. Statistihkkaávdnasat mat leat vuodđun sámegiellaálgagiidda leat boarásmuvvamin, ja dál eat dieđe gallis olles álbmogis hállet sámegiela, ii dušše sis geat leat skuvlaagis. Váilu sihke kvantitatiiva ja kvalitatiiva dutkan sámigiellahálddašeamis. Kvalitatiiva dutkan lea hástaleaddji, muhto dárbbaslaš go galgá identifiseret sámigiella-geavaheddjiid sámegielmáhtu. Oppalohkái sáhtášii dát dutkan leat mielde beavttálmahttimin doaibmabijuid sámegielaidda várás. Maiddái sámigiellajálašvuodas ja hállangielas dárbbasuvvo dutkan.

Mánáidgárde- ja oahpahussuorggi kvalitehta lea suorggi máhttoovddideami duohken. Evaluerenraporttas 2006:s Máhttolokten Sámi birra bohtá ovdan ahte sullii 80 % davvisámegiela hálddašanguovllu ohppiidda mielas lea álkimus lohkat dárogielteavstta, ja ahte dušše 18 % almmuhit ahte sii čállet sámegillii buorebut go dárogillii. Dat čájeha ahte dárbbasuvvo dutkan giellaoahpaheami kvalitehtas, ja alit oahpu metodihkas ja didaktihkas. Maiddái dárbbasuvvo dakkár mánáidgárde- ja skuvladutkan mii sáhtta addit máhtu dan birra guđe doaibmabijuid galggašii álggahit lokten dihtti sámegiel-oahpahusa kvalitehta, ja maid gáiddusoahpahusa ja rávesolbmuidoahpahusa.

Buresdoaibmi bajásšaddan- ja oahpahussuorgi lea hui deatalaš oassi sámegiella-čálgo-servodagas ja deatalaš servodat- ja bargoeallima ovddideapmái. Ollu ja buorit sámigiella-čálgo-servodagaidda leat deatalaččat sámegielaidda ja sámigiella-identitehta nannemii. Maiddái kvalitatiivvalaš buori sámigiella-čálgo-servodagaidda leat mielde hábmemin ovttaskas olbmot positiivvalaččat ja láidesta mánáid ja nuoraid go galget válljet alit oahpu ja fidnu. Dan oktavuodas lea dutkanvuodet máhttu mángga suorggis mielde nannemin sámigiella-čálgo-servodagaidda- ja oahpahussuorggi kvalitehta boahpteáiggis.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte dutkojuvvon dakkár surggiin main lea mearkkašupmi politihkalaš mearrádusaide sámegielaidda nannemis – sosiolingvisttalaš dutkan
- Váikkuhit dasa ahte dutkandoaimmat lassánit sámigiella-bajásšaddan- ja oahpahussuorggis
- Bargat dan ala ahte čadahuvvojit konsultašuvnnat Norgga dutkanráđiin skuvladutkanprográmmaid birra
- Váikkuhit dasa ahte dutkandoaimmat lassánit dearvvašvuoda- ja sosiála-suorggis, ja maid dutkan bálvallusfálaldagaidin sámigiella-álbmogii

3.6 Rekrutteren sámegiellohppui – ollislaš oahppofálaldat

Sámediggi áigu sihkkarastit ahte sii geat duodaid válljejit sámegiela, galget leat árrjalaš giellageavaheaddjit. Danne ferte sámegiellaide láhččit ollislaš oahpahusmannolaga. Ollislaš oahpahusfálaldat sámegiella-identitehta sáhtášii leat mielde ovddideamen sámigiella-gealbobbirrasiid eanet báikkiin, ja nu sáhtášii buoret ávkki oazžut fágalaš resurssain go dál. Dál lea dušše okta oahppobáiki alit oahpu várás mii fállá oahpahusa sámegillii, jus ii leat válljen lohkat sámegielaidda dahje sámigiella-gealbobbirrasiid.

Sámedikki mielas lea dárba ásahtit sierra mentorprográmma mii lea čadnojuvvon sámegielloahpahussii. Buohkat geat álget oahpahusmannolahiid sámegiella, beroš-keahtá dásis, galget oazžut mentora. Mentorortnega ulbmil lea addit doarjaga oahpahuslana ovggobealde eahpeformálalaš sággastallamiiguin, grammatihkkavehkiin, ja dakkár sajiin gos beassá divvut giella-gealbobbirrasiid. Mentorprográmma galgá leat oadjebas arena sámegiella hállan- ja čállin-hárjehallamii.

Vai sámegiella ain galggašii aktiivvalaččat geavahuvvot, de lea dárbu ahte eanet rávesolbmot válljejit sámegiella oahppat. Álgokursa sámegiella rávesolbmuid várás dárbbášuvvo ja lea deatalaš sámegielaid ovddideapmái. Vai rávesolbmot geat leat bajásšaddan sámegiella haga beasašedje searvat sámegiella seailuheapmái, de fer- tešedje ieža máhttít giella.

Álgoohppui sámegiella rávesolbmuid várás lea stuorra dárbu. Jagi 2012 sámi giella- iskkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahpahusa iežaset báikkálaš birrasis, ja ahte lassin galggašedje leat háleštanjoavkkut dahje arenat sámegiella geavaheami várás. Dainna lágiin deavddášii lávkki Sámi 2 ja sámi lohkanbajoahpu gaskka, mii ollugiid mielas lea menddo guhkki. Dán jovkui livččii mentor- ortnet earenoamáš deatalaš.

Giella ii sáhte oahppat dušše skuvlabearkkas, ja jus galgá sihkkarastit ollislaš oahppo- fálaldaga, de ferte duddjot giellaarenaid gos beassá geavahit sámegiella. Sámegiella geavaheddjiid logu lasiheapmi lea gitta vejolašvuodas sámegiella geavahit buot ser- vodatsurggiin ja buot oktavuodain. Fálaldat ferte leat heivehuvvon báikkálaš dárbbuide, ja danne lea lunddolaš ahte sámi giellaguovd- dážiin lea ovddasvástádus čađaheamis. Dain guovlluin gos lea guhkki lagamus giella- guovddáži, ferte leat vejolaš oazžut hospi- terema/giellamátkkiid/giellalávuma.

Giellaarenat doibmet gielalaš doarjjan lassin oahpahussii, ja leat áibbas dárbbášlaččat buori giellaovdáneapmái.

Sis geat leat juo barggus, ferte leat vejolaš- vuotta váldit sámegiella mii lea heivehuvvon sin fágasuorgái/fidnui. Dat attášii oadjebas- vuotta geavahit sámegiella sin fágasuorggis. Danne háliida Sámediggi ahte álggahuvvo joatkkaoahpahus sámegiella, heivehuvvon iešguđet fágasurggiide/fidnuide. Ovda- mearkka dihtii ferte ásahtit relevánta lasse- ja joatkkaoahppofálaldagaid hálldašeami bargiide. Oahppu sáhtášii čadahuvvot alla- skuvllas/universitehtas, muhto maiddái elektrovnnalaččat. Joatkkaoahppu galgá

addit lohkančuoggáid. Sidjiide geain váilu formálalaš gelbbolašvuotta, ferte fálljuvvot vejolašvuotta váldit lohkanbajoahppu vuos.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte álo addojuvvo oahppofálaldat álgodásis gitta doavt- tergrádadássái lulli-, julev- ja davvi- sámegiella
- Váikkuhit dasa ahte ásahtuvvo mentor- prográmma sámegieloahpahussii
- Addit stipeandda daidda studeanttaide geat váldet alit oahpu sámegielain ja vuoruhuvvon ámmátuoahpuin
- Váikkuhit dasa ahte ásahtuvvojit stipen- diáhtavirggit masterdásis julev- ja lullisámegiella
- Bargat dan ala ahte ásahtuvvojit eanet neahttaoahput oktagasfágaide.

3.7 Sámegielagiid rekrutteren alitohppui iešguđet fágasurggiin

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat go guoská dakkár sámegielat bargiid rekruttere- mii geat máhttet davvi-, julev- ja lullisáme- giella. Váilot ollo oahppan fágabargit main lea gelbbolašvuotta sámegielain ja sámi kultuv- ras iešguđet servodatsurggiin. Dat guoská olles riikii, ja dovdo erenoamážit oahpahusas ja dearvašvuodas.

Fágagelbbolašvuotta váilevašvuotta mui- taluvvo váldosivvan dasa ahte sámegiella hálddašanguovllu gielddat eai ollašuite geatnegasvuodaideaset sámelága giella- njuolgadusaid ektui. Danne lea dárbu bidjat ollu searaid fágaoibmuid rekrutteremii ja oahpaheapmái go galgá ráhkadit sámi bál- valusfálaldagaid. Jus gielddalaš ja almmolaš hálddašeapmi galggašedje nákcet ollašuttit iežaset geatnegasvuodaid ollu lágaid vuodul nu go mánáidgárdelága, oahpahuslága, sámelága giellanjuolgadusaid ja dearvaš- vuotta- ja fuolahussurggi lágaid vuodul, de dat eaktuda ahte gávdnojit sámegielat fágabargit. Fágagelbbolašvuotta háhkan iešguđet servodatsurggiide lea hástaleaddji ja

gáibida áŋgiruššama iešguđet dásiin. Fertet áŋgiruššat joatkkaskuvlaohppiid ektui vai oažžut studeanttaid iešguđet fágaoahpuide. Aiddo báliid lea álggahuvvon lullisámi ja julevsámi oahpaheddiidoahppu. Dan okta-vuođas lea dahkkojuvvon árijalaš ja nana bargu studeanttaid rekrutteremiin oahpuide, sihke ekonomalaš váikkuhangaskaomiiguin ja ozadeaddji oktavuodaiguin.

Sámi joatkkaskuvllaid oahppit, ja oahppit geat ožžot oahpahusa sámegielain joatkkaskuvllas, leat boahhteáiggi fágabargit. Lea deatalaš buorebut oidnot ja árijaleappot juohkit dieđuid ja čadahit rekrutterema dán joavkku ektui. Diehtujuohkin earreortnegiid, stipeandaortnegiid ja bargovejolašvuođaid birra lea hui deatalaš dán barggus. Dasa lassin lea deatalaš dahkat joatkkaskuvlla ohppiid dihtomielalažžan dasa man deatalaš sámegiel gelbbolašvuohta lea ja makkár resursat sii leat boahhteáiggis. Fágagelbbo-lašvuođa háhkama oktavuodas juolluda Sámediggi stipeandda joatkkaskuvlla ohppiide geat ožžot oahpahusa sámegielain. Sámediggi sáhtta juolludanreivves bidjat mielddusin dieđuid oahppovejolašvuođaid, earreortnegiid ja stipeandaortnegiid birra. Sáhtta maid lágidit giellakonferánssaid joatkkaskuvlla nuoraide gos karriearaválljen ja oahppovejolašvuođat leat guovddážiis.

Lea deatalaš ahte oahpahus sámegielas 1. ja 2. giellan doaibmá bures joatkkaoahpahusas. Storra luohpan oahpahusas sámegielas 1. giellan joatkkaoahpahusas vuorjašuhtta sámegiela geavaheami dáfus, ja rekrutterema dáfus alit ohppui ja dutkamii. Lassin luohpamii vuosttašgiela oahpahusas lea muđui ge storra luohpan, ja erenoamážit gánddaid gaskka. Dat lea liige hástalussan rekrutteremii alit ohppui ja dutkamii. Rekrutterenvuđđui

sámi alit ohppui ja dutkamii eai gula dušše namuhuvvon joatkkaskuvllaoahppit. Maiddá oahppit geain ii leat sámegiella fágasuorggis sáhttet váldit sámi alit oahpu. Sámi allaskuvllas leat mánggaid jagiid áŋgiruššan dainna ahte gealbudit studeanttaid sámi alit ohppui.

Sámi allaskuvla oaččui jagis 2009 bargun Máhtodepartemeanttas ásahit ja jodihit nátionála bargujoavkku mas mihttomearrin lei ráhkadit strategiija rekrutterema várás sámi alit ohppui. Erenoamáš deaddu biddjojuvvui sámi oahpaheaddjiohppui ja sámegielaide. Máhtodepartemeanta dohkkehii 2011:s nátionála rekrutterenstrategiija sámi alit ohppui 2011-2014. Sámi oahpaheddiidoahpu regiovdna, mii lea ovttasbargoorgána Sámi allaskuvlla, Davvi-Trøndelága allaskuvlla, Davvi universitehta ja UiT Norgga ártalaš universitehta gaskka, lea čuovvulan rekrutterenstrategiija. Evaluerenkonferánssa lágduvvui cuonmánus 2014, mas earret eará čujuhuvvui dasa ahte rekrutteren sámi alit ohppui ferte vuodđuduvvot oahppoáhusaid jodihangoddái, ja goabbatbeallásaš geatnegahtti ovttasbargui ásašusaid gaskka.

Dát ovttasbargu ferte sihkkarastojuvvot ekonomalaččat, earret eará jahkásaš juolludemiiguin Máhtodepartemeanttas. Eará doaibmabijut rekrutteret sámi studeanttaid dahje eará studeanttaid sámi alit oahpuide ja dutkamii, leat sámi studeanttaearit ámmátoahpuide, iešguđetlágan stipeanddat ja oahppoloanaid sihkkun. Sámedikki stipeandaortnet alit oahpu várás lea Sámedikki deataleamos váikkuhangaskaoapmi dasa ahte movttiidahttit ja rekrutteret ohppui maid sámi servodat dárbaša. Jahkásaš bušeah-tas vuoruha Sámediggi guđe oahput galget gullat ortnegii.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte rekrutteret eanet sámegielaigiid iešguđet fágasurggiide
- Váikkuhit dasa ahte rekrutteren sámii alit ohppui lassána
- Ráhkadiid buriid stipeandaortnegiid
- Čohkket ja juohkit dieđuid oahppo-vejolašvuodaid, earreortnegiid ja stipeandaortnegiid birra joatkkaskuvlla ohppiide
- Lágidit karriearakonferánssa joatkkaskuvlla ohppiide, ja ráhkadiid digitála kataloga mas oaidná buot oahppofálaldagaid
- Bargat dan ala ahte ásaheavvuoht eanet neahttaoahput oktagasfágaide.

